

Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи магістра

на тему «Подорожній нарис: жанрові межі, тенденції розвитку»

Виконав: студент II курсу, групи СН-313м
Спеціальності 061 «Журналістика»
(шифр і назва спеціальності)
Журавльов Тимур Олександрович
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.ф.н., доц. Панченко С.А.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.н.соц.ком., доцент,
доцент кафедри журналістики
та української філології
ІЖМК КПУ Белькова С.В.
(прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2024 р.

НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Факультет соціальних наук

Кафедра журналістики

Освітній ступінь магістр

Спеціальність: 061 «Журналістика»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри _____

Стретенко Н. І.

« 15 » 09 2024 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу магістра студента групи СН-313м

Журавльова Тимура Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Подорожній нарис: жанрові межі, тенденції розвитку»
керівник роботи к.ф.н., доц. Панченко С.А.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом Національного університету «Запорізька політехніка» від «02» 09 2024 року № 364
2. Строк подання студентом роботи 20.11.2024
3. Вихідні дані для роботи: праці таких науковців, як М. Варич, М. Васьків, О. Голік, О. Гусева, А. Іващук, І. Михайлин, Ю. Полежаєв, Л. Темченко, С. Шебеліст та ін.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить розробити):
 1. Жанрова природа подорожнього нарису
 - 1.1 Визначення та риси жанру
 - 1.2 Співвідношення понять «подорожній нарис» і «тревелог»
 - 1.3 Трансформація жанру подорожнього нарису
 2. Специфіка втілення комунікативної стратегії В. Вознюка у книзі подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї»
 - 2.1 Коло інтересів Володимира Вознюка, одного з найвідоміших українських публіцистів
 - 2.2 Композиційно-змістові особливості доробку
 3. Жанрово-стилістичні особливості подорожніх нарисів публіциста
 - 3.1 Специфіка жанротворення
 - 3.2 Стильова манера автора
5. Перелік графічного матеріалу: _____

6. Консультування розділів роботи

Розділ	Консультант	Завдання видав		Завдання прийняв	
		підпис	дата	підпис	дата
Вступ	Панченко С.А.		27.10.23		27.10.23
I	Панченко С.А.		11.03.24		11.03.24
II	Панченко С.А.		10.05.24		10.05.24
III	Панченко С.А.		07.06.24		07.06.24
Висновки	Панченко С.А.		04.11.24		04.11.24

7. Дата видачі завдання: «06» жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

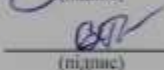
№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень 2023	
2	Аналіз журналістикознавчого матеріалу	листопад 2023	
3	Написання вступу	грудень 2023	
4	Написання розділу 1	березень 2024	
5	Написання розділу 2	травень 2024	
6	Написання розділу 3	липень 2024	
7	Написання висновків	жовтень 2024	
8	Оформлення роботи	листопад 2024	
9	Захист роботи	грудень 2024	

Студент

(підпис)

Журавльов Т.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Панченко С.А.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ЖАНРОВА ПРИРОДА ПОДОРОЖНЬОГО НАРИСУ.....	11
1.1 Визначення та риси жанру.....	11
1.2 Співвідношення понять «подорожній нарис» і «трєвелог».....	17
1.3 Трансформація жанру подорожнього нарису.....	20
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ВТІЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ В. ВОЗНЮКА У КНИЗІ ПОДОРОЖНІХ НАРИСІВ «ВІДКРИВАЮ НІДЕРЛАНДИ ПО-УКРАЇНСЬКИ: ДОРОЖНІ ЕСЕЇ».....	25
2.1 Коло інтересів Володимира Вознюка, одного з найвідоміших українських публіцистів.....	25
2.2 Композиційно-змістові особливості доробку.....	27
РОЗДІЛ 3. ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОРОЖНІХ НАРИСІВ ПУБЛІЦИСТА.....	54
3.1 Специфіка жанротворення.....	54
3.2 Сильова манера автора.....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

РЕФЕРАТ

Текст магістерської роботи «Подорожній нарис: жанрові межі, тенденції розвитку» становить 78 сторінок. Для виконання дослідження опрацьовано 64 джерела.

Предмет дослідження: трансформації жанру подорожнього нарису, композиційно-змістові, жанрово-стилістичні особливості подорожніх нарисів Володимира Вознюка.

Об'єкт дослідження – подорожні нариси Володимира Вознюка (книга «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї»).

Мета роботи: розглянути сучасні тенденції розвитку подорожнього нарису, особливості трансформації цього жанру.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

- визначити особливості трактування понять «нарис», «подорожній нарис» і «тревелог» у сучасній науці;
- з'ясувати жанрову природу подорожнього нарису, окреслити специфіку трансформації цього жанру;
- розглянути коло інтересів Володимира Вознюка, одного з найвідоміших українських публіцистів;
- виявити своєрідність комунікативні стратегії В. Вознюка у книзі подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї» (композиційно-змістові особливості);
- висвітлити специфіку жанротворення автора;
- проаналізувати особливості стилю публіциста.

Методологічну й теоретичну основу роботи становлять праці таких науковців, як М. Варич, М. Васьків, О. Голік, О. Гусева, А. Іващук, І. Михайлин, Ю. Полежаєв, Л. Темченко, С. Шебеліст та ін.

Методи дослідження: аналізу і синтезу, проблемно-тематичний аналіз, спостереження, описово-аналітичний.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній була зроблена спроба вивчення сучасних тенденцій розвитку подорожнього нарису, особливостей трансформації цього жанру на прикладі нарисів Володимира Вознюка (книга «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї»), розгляду їх композиційно-змістових, стилістичних особливостей.

Сфера застосування: матеріали кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані під час подальших наукових розробок, при підготовці лекційних та практичних занять з курсів «Історія української журналістики», «Сучасна українська публіцистика».

ПУБЛІЦИСТИКА, ЖАНР, НАРИС, ПОДОРОЖНІЙ НАРИС, ТРЕВЕЛОГ, КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ, КОМПОЗИЦІЯ, КОНТЕНТ, СТИЛЬ, РЕПОРТАЖ, ЕСЕЙ, ЖИТТЄВА ІСТОРІЯ

ВСТУП

Подорожній нарис – художньо-публіцистичний жанр, в якому автор передає свої враження від побаченого під час подорожі. Особливості функціонування сучасних подорожніх нарисів цікавлять і науковців, і практиків-журналістів, і читачів, які хочуть більше дізнатись про інші країни, отримати інформацію, яка буде корисною під час подорожі.

Неоднозначність тлумачення поняття «нарис» зумовлена тим, що він знаходиться на межі літератури й журналістики, в ньому синтезуються художня образність та реальні факти. Найбільш змістовно нарис було досліджено у працях М. Варич [10], М. Васьківа [13], О. Гусєвої [23-25], А. Іващук [31], Ю. Полежаєва [49], Л. Темченко [57] та ін. науковців. Незважаючи на достатню кількість досліджень, присвячених нарису, цей жанр досі потребує детального вивчення й аналізу.

Думки науковців щодо популярності жанру подорожнього нарису не є одноставними. Марина Варич окреслює сучасні тенденції розвитку подорожнього нарису в українських ЗМІ туристичного спрямування, говорить про фактор зростання популярності нарису серед читачів, методи зацікавлення цим жанром, які використовують журналісти, прогнозує подальший розвиток жанру подорожнього нарису в мас-медіа. Вона зазначає: «У цілому аналіз сучасних подорожніх нарисів у ЗМІ дозволяє зробити висновок, що доля цього жанру в сучасних ЗМІ є досить перспективною. Наразі він перебуває на піку популярності й, зважаючи на інтерес українців до мандрів, лишатиметься цікавим для читачів ще впродовж тривалого часу» [10, с. 65].

Олена Гусєва вважає, що «на відміну від інших внутрішньожанрових різновидів нарису, саме нарис подорожній продовжує становити інтерес для читачів» [25, с. 221].

Лілія Темченко, яка аналізує жанрові модифікації традиційного подорожнього нарису в суспільно-політичних тижневиках, зазначає: «Зміна інтересів масового читача вплинула й на жанрову концепцію ЗМІ. Аналітика

поступилася місцем розважальним програмам, а інформаційні жанри домінують над публіцистичними. Це зумовило втрату актуальності жанру нарису, зокрема подорожнього» [57, с. 299]. При цьому вона вважає, що жанр подорожнього нарису зберіг свої основні характеристики і є затребуваним аудиторією у суспільно-політичних виданнях «Український тиждень» і «Країна».

Стаття Антоніни Іващук «Трансформація жанру нарису у нових медіа» присвячена саме проблемам та перспективам розвитку й подальшої трансформації подорожнього нарису. Дослідниця зазначає: «На сьогодні цей жанр журналістики набуває все більшої популярності, а тому потребує детального наукового дослідження» [31, с. 297].

Жанри у сучасній журналістиці майже не існують в «чистому вигляді», вони взаємодіють, трансформуються. Процеси синтезування, синкретизму жанрів, їх дифузії, трансформації вивчали науковці О. Голік [19; 20], А. Іващук [31], І. Михайлин [43], О. Чекмишев [59], С. Шебеліст [60-62] та ін.

Оскільки публіцистика Володимира Вознюка є значимою і популярною, а також маловивченою, вона може розглядатись як перспективний об'єкт дослідження. Назріла потреба детального дослідження жанрової природи подорожнього нарису в творчості публіциста. Заявлена тема є **актуальною**.

Предмет дослідження: трансформації жанру подорожнього нарису, композиційно-змістові, жанрово-стилістичні особливості подорожніх нарисів Володимира Вознюка.

Об'єкт дослідження – подорожні нариси Володимира Вознюка (книга «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї»).

Мета роботи: розглянути сучасні тенденції розвитку подорожнього нарису, особливості трансформації цього жанру.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

- визначити особливості трактування понять «нарис», «подорожній нарис» і «тревелог» у сучасній науці;

- з'ясувати жанрову природу подорожнього нарису, окреслити специфіку трансформації цього жанру;
- розглянути коло інтересів Володимира Вознюка, одного з найвідоміших українських публіцистів;
- виявити своєрідність комунікативні стратегії В. Вознюка у книзі подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї» (композиційно-змістові особливості);
- висвітлити специфіку жанротворення автора;
- проаналізувати особливості стилю публіциста.

Методи дослідження: аналізу і синтезу, проблемно-тематичний аналіз, спостереження, описово-аналітичний.

Методологічну й теоретичну основу роботи становлять праці таких науковців, як М. Варич [10], М. Васьків [13], О. Голік [19; 20], О. Гусєва [23-25], А. Іващук [31], І. Михайлин [26; 43], Ю. Полежаєв [49], Л. Темченко [57], С. Шебеліст [60-62] та ін.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній була зроблена спроба вивчення сучасних тенденцій розвитку подорожнього нарису, особливостей трансформації цього жанру на прикладі нарисів Володимира Вознюка (книга «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї»), розгляду їх композиційно-змістових, стилістичних особливостей.

Теоретичне значення роботи: матеріали кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані під час подальших наукових розробок, які пов'язані з вивченням жанрових трансформацій у сучасних друкованих медіа.

Практичне значення роботи: матеріали кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані при підготовці лекційних та практичних занять з курсів «Історія української журналістики», «Сучасна українська публіцистика», при написанні курсових та кваліфікаційних робіт студентів.

Основні положення й результати роботи доповідалися й обговорювалися на конференції:

Журавльов Тимур Трансформація жанру подорожнього нарису в сучасній українській публіцистиці // X Міжнародна наукова інтернет-конференція «Мова і соціум: етнокультурний аспект», 15 листопада 2024 р. – Запоріжжя: Бердянський державний педагогічний університет, 2024.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі виявляється ступінь вивченості заявленої теми, окреслюються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, його наукова новизна, теоретичне та практичне значення, називаються методи дослідження.

У першому розділі розглядається жанрова природа подорожнього нарису. У першому підрозділі цього розділу окреслюються основні характеристики (риси) нарису, подорожнього нарису, у другому – визначаються особливості трактування поняття «тревелог» у сучасній науці, у третьому – з'ясовується специфіка трансформації сучасного подорожнього нарису.

Другий розділ присвячено виявленню своєрідності комунікативні стратегії В. Вознюка у книзі подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї». У першому підрозділі цього розділу з'ясовується коло інтересів Володимира Вознюка, одного з найвідоміших українських публіцистів, у другому – розглядаються композиційно-змістові особливості доробку автора. Композиційно-змістовий аналіз передбачає розгляд структури книги В. Вознюка, особливостей її поділу на розділи, вивчення специфіки контенту.

Третій розділ присвячено висвітленню жанрово-стилістичних особливостей подорожніх нарисів публіциста. У першому підрозділі цього розділу розглядається специфіка жанротворення автора, в другому – висвітлюються особливості його стилю У висновках підводяться підсумки дослідження.

Обсяг роботи – 78 сторінок. Список використаної літератури включає 64 найменування.

РОЗДІЛ 1

ЖАНРОВА ПРИРОДА ПОДОРОЖНЬОГО НАРИСУ

1.1. Визначення та риси жанру

Літературно оформлене враження від подорожей стало основою для виникнення низки жанрів літератури та журналістики, серед яких подорожні нариси, есеї, листи, щоденники, хроніки, дорожні нотатки, мемуари, повісті, путівники, репортажі, ходіння, романи-тревелогі тощо. Більшість учених стверджує, що подорожній нарис відноситься до найбільш ранніх форм літературних та журналістських текстів.

На території України зародження подорожнього нарису почалося в часи Київської Русі («ходіння», записки про подорожі). Нарис пройшов довгий шлях свого становлення і розвитку. Цей жанр швидко пристосовується до сучасних тенденцій, змінюється, вбирає в себе ознаки інших жанрів. Але основна мета подорожуючого нарисовця залишається незмінною – передати свій досвід і свої враження від побаченого і почутого. Розмірковуючи над особливостями функціонування сучасного подорожнього нарису, О. Гусева зазначає: «Незважаючи на стрімкий і потужний розвиток медіа-технологій, припущення про швидку «загибель наративу», «смерть автора», «кінець мімесісу» не знайшли підтвердження, і, можливо, нарис, утвердившись у новому рецептивному контексті, отримає новий імпульс до свого подальшого поступального розвитку» [25, с. 225].

О. Глушко, говорячи про основні функції, які виконує нарис, в праці «Художня публіцистика: європейські традиції і сучасність» зауважує: «Його краєзнавча, людинознавча, пізнавальна, виховна, естетична функції незаперечні. Вони забезпечують високу життєздатність, викликають живий інтерес до творів цього жанру і в наші дні, незважаючи на бурхливий розвиток

сучасних комунікативних технологій, здатних оперативно передавати інформацію з найвіддаленіших куточків Землі» [18, с. 138].

Літературознавці відносять нарис, як і оповідання, і новелу, до малих епічних літературних форм. В підручнику «Теорія літератури» під редакцією О. Галича дається наступне визначення: «Нарис – малий художньо-публіцистичний жанр, у якому автор зображує дійсні події та факти. Найчастіше нариси присвячуються відтворенню сучасних подій чи зображенню людей, яких особисто знав письменник» [17, с. 276].

У «Літературознавчій енциклопедії» зафіксовано: «Подорожній нарис – різновид нарису, в якому змальовані люди, події, краєвиди та враження автора, що з'явилися під час його подорожі. У подорожньому нарисі допускається порушення жанрових канонів оповіді, застосовуються вільний добір та групування матеріалу, зіставлення, асоціативне зближення епізодів тощо, прийоми калейдоскопічного показу подій, колажу» [37, с. 229].

Журналістикознавці наголошують на тому, що нарис відноситься до групи художньо-публіцистичних жанрів. Складність вивчення нарису зумовлена «проміжною», «позародовою» формою його жанрової моделі, що передбачає синтез опису й публіцистичного роздуму, художнього вимислу й документалізму. В ньому вирішуються два взаємопов'язані завдання: відбувається пряма референція реальної дійсності та здійснюється її художнє узагальнення. Нарис виконує важливу комунікативну функцію: він вбирає в себе соціокультурні імпульси і, водночас, активно впливає на суспільну свідомість.

І. Михайлин вважає, що нарис є «жанром публіцистики, що передбачає оперативний відгук на суспільно важливу подію, розкриття на документальній основі образу цікавої особи, створення портрету колективу, розповідь про побут, звичаї і людей певного регіону своєї або чужої країни» [26, с. 168].

Виокремлюють портретний, проблемний, подорожній, науково-популярний та інші види нарисів. Подорожній нарис – один із найдавніших різновидів.

М. Васьків зазначає: «Це художньо-документальний жанр, художньо-аналітичний ... жанр» [13, с. 136], «нариси про мандри ... називаються «подорожніми» (Ю. Ковалів) чи «дорожніми» (О. Бойченко)» [13, с. 144], але «у відповідності до слова “мандри”» доречно «називати цей жанровий різновид нарису мандрівним (таке визначення зараз зустрічається у наукових працях усе частіше). Таке означення знаходить і своє історичне підтвердження» [13, с. 143–144].

Тобто визначення подорожній, дорожній, мандрівний нарис є синонімічними.

Іншу позицію стосовно вивчення мандрівного нарису як певного жанру займає О. Александров. На його думку, мандрівний нарис – це окремий самостійний жанр, а не різновид нарису і всі «жанрові різновиди нарису, починаючи з «фізіологів», є своєрідними відгалуженнями подорожнього нарису» [1, с. 10]. Доказом цього є мандрівні нариси у «формі оповідей про євангельські діяння апостолів та паломницьких оповідок» [1, с. 10], що виникли ще у період раннього Середньовіччя, а жанром журналістики нарис став лише у ХІХ столітті.

Науковці виділяють три основні типи композиційних форм відображення навколишньої дійсності в подорожніх картинах: «хронікальна побудова нарису (опис явищ, подій, людського життя в їх часовій послідовності); побудова, заснована на логіці причинно-наслідкових зв'язків (дослідження, аналіз, де немає розповіді точної хронологічної послідовності); вільна форма побудови (складні асоціативні зв'язки й образні узагальнення, зазвичай поєднує в собі елементи обох попередніх типів і характеризується найбільшою поліфонічністю композиційних прийомів і засобів)» [31, с. 300].

Подорожній нарис орієнтований на реальну дійсність, можна говорити про документальну точність, фактографічність відтворення дійсності, достовірність оповіді нарисовця. Але він її зображує зримо, в образах, моделює своєю уявою картину світу.

Олена Гусєва справедливо відзначає, що в подорожньому нарисі «можуть співіснувати і власне оповідне начало, і елементи сценки, і статистичні викладки, і розгорнуті авторські публіцистичні судження. Цей жанр завжди спирається на факти, документи, в його основі лежать реальні події. Але разом з тим нарис не є прямим, дзеркальним відображенням дійсності, він – певна форма естетичної рефлексії на неї. Сьогодні дослідники сходяться на думці, що нарис – жанр художньо-публіцистичний, який поєднує в собі елементи публіцистики і белетристики» [25, с. 222].

Таким чином, подорожній нарис репрезентує і публіцистичну, і художню модель реального світу.

Хронотоп подорожнього нарису конкретизований, художній час зазвичай втілює «поточний момент» і має подієвий характер. Оскільки подорож пов'язана з рухом, у нарисі частою є зміна місць і подій, що надає йому певного ритму. Дорожній нарис може містити елементи репортажу: інтерв'ю з місцевими жителями, розповіді очевидців або учасників подій. Це надає тексту динамічності та допомагає глибше розкрити тему.

Теми дорожніх нарисів можуть бути різними, змінюватись від описів культурних особливостей та традицій до аналізу соціально-політичної обстановки або особистих переживань під час подорожі. Щодо історико-культурного контексту: часто автори подорожніх нарисів звертаються до історії та культури регіону, до якого вони вирушили. Це дозволяє краще зрозуміти сучасне життя та характер місцевих жителів. Згадки про історичні факти чи культурні особливості дають можливість читачеві поглянути на місце з різних сторін, зацікавитись історією розвитку тієї чи іншої країни. У більшості нарисів наявні докладні описи місць, природи, архітектури та інфраструктури, побуту, звичаїв, вірувань народів різних країн. Автори прагнуть передати атмосферу місць, в яких побували, наголошуючи на унікальних деталях, які дозволяють читачеві «перенестися» в описуване місце.

Журналіст у цьому жанрі виконує роль спостерігача: він відтворює малопомітні деталі, які часто приховані від погляду звичайного туриста. Це

може бути унікальна особливість якогось місця, поведінка місцевих жителів, культурні традиції, повсякденне життя. Автор може виділяти такі елементи, як запахи, звуки, світло, смак їжі, що допомагає читачеві представити описуване місце на рівні відчуттів.

Подорожній нарис передає емоційний стан автора, його захоплення новими місцями, культурами та пригодами, а також можливі труднощі та виклики. Автор ділиться своїм особистим досвідом, враженнями, думками та емоціями, що робить нарис індивідуальним і неповторним. Саме це допомагає створити атмосферу, передати настрій та викликати інтерес у читача. Можна говорити про автобіографізм цього жанру. Олена Гусєва зазначає: «Для нарису характерна постійна присутність на першому плані учасника, що роз'яснює, коментує, узагальнює події. Сюжет нарису ... певною мірою здійснюється як публіцистичне дослідження за допомогою авторської оцінки описуваних фактів. Носієм такої оцінки в нарисі виступає авторське «я»» [25, с. 222].

Автор часто робить висновки про життя, людські стосунки, культурні відмінності та світ загалом на основі власних спостережень під час подорожі. Подорожній нарис, зазвичай, виконує інформативну функцію. Хоча нарис може бути дещо суб'єктивним, автор також часто включає об'єктивні факти про місце, історичні відомості або культурні аспекти, що робить текст корисним для читача.

Для подорожнього нарису характерні образність і художність. Мова подорожнього нарису може бути легкою та невимушеною, близькою до розмовної, оскільки головна мета – передати читачеві живі враження та занурити його в атмосферу подорожі. Для таких нарисів може бути характерним художній стиль, використання різноманітних тропів (метафори, епітети, порівняння, іронія, гіпербола тощо), діалектизмів, інтонаційно-синтаксичних засобів (антитеза, риторичні звернення та питання, інверсія, еліipsis тощо). Автор може використовувати побутові сценки, філософські та ліричні відступи, діалоги, пряму та непряму мову, експресивну лексику тощо. Це допомагає автору зробити текст більш цікавим та «живим».

Антоніна Іващук до елементів поетики подорожнього нарису відносить «деталь, портрет, пейзаж, інтер'єр, домисел, а також особистість і характер журналіста, мовно-стилістичне багатство журналістського твору» [31, с. 300]. О. Гриценко, В. Шкляр стверджують, що «пейзаж у нарисі працює на зміст і несе глибоку ідею. Картини природи сприяють розкриттю ситуації, служать фоном, на якому розгортаються події, вказують на місце і час, створюють локальний колорит, той настрій, ті почуття, які викликає природа у героя, посилюють ліризм і драматизм оповіді, увиразнюють ідею твору» [22, с. 266].

Деталь у нарисовому творі теж є одним із засобів художньої типізації. За допомогою вдало знайденої деталі можна передати певний настрій, характер людини, його мови, зовнішності, манери поведінки, або відтворити образ міста, країни, епохи тощо.

О. Глушко, говорячи про синкретичну природу нарису, в якому поєднуються аналітика та художнє осмислення дійсності, зазначає: «З одного боку, нарис дозволяє авторові виявляти серцевину досліджуваного явища. <...> З іншого – використовуючи багатство мовно-стилістичних, образних засобів, властивих художній літературі, нарисовець здобуває унікальну можливість увиразнити написане...» [18, с. 69].

Сучасний подорожній нарис зберігає основні риси класичного жанру, але набуває нових особливостей, що відображають вплив сучасних технологій, глобалізації та змін у світогляді авторів і читачів. Сучасні автори часто використовують технології для доповнення тексту – фотографії, відео, карти або гіперпосилання на інтернет-ресурси, що робить подорожній нарис більш інтерактивним і візуальним. Платформами для подорожніх нарисів часто стають блоги, соціальні мережі.

Часто сучасні нариси порушують соціальні та політичні питання, як-от бідність, нерівність, права людини, конфлікти або інші виклики, з якими автор стикається під час своїх подорожей. Це додає текстам актуальності та змушує читачів замислитися над глобальними проблемами.

Через доступність подорожей автори можуть досліджувати дуже різні країни і культури, розмірковуючи про глобальні зміни, культурні впливи, місцеву ідентичність та інтеграцію традицій. Багато сучасних подорожніх нарисів зосереджуються на питаннях екології та сталого туризму. Авторі розмірковують про вплив людської діяльності на довкілля і закликають до відповідального підходу до подорожей.

Сучасні подорожні нариси дедалі більше звертають увагу на різні групи людей, зокрема на меншини, жінок, ЛГБТ+ спільноту або мандрівників з обмеженими можливостями. У таких нарисах йдеться про подолання бар'єрів і особливий досвід цих груп.

Для багатьох сучасних подорожніх нарисів характерними є філософська глибина та саморефлексія: їх автори часто виходять за межі простого опису місць, розмірковуючи про свої почуття і психологічний стан. Подорож стає метафорою особистісного зростання, пошуку сенсу життя або подолання внутрішніх викликів.

1.2. Співвідношення понять «подорожній нарис» і «тревелог»

Тревел-журналістика (у перекладі з англійської мови *travel journalism*) – сучасний формат журналістики, який направлений на передачу нових знань цільовій аудиторії. Антоніна Іващук вважає, що тревел-журналістика – «особливий напрямок журналістики, який надає масовому споживачеві інформацію про подорожі, зачіпає теми історії, географії, культури, мистецтва, туризму, етики, філософії та багато інших галузей» [31, с. 299].

«Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English» пояснює *travelogue* (British English), що читається як тревелог, і *travelog* (American English) – *travelog* (ue) – фільм, книга чи лекція про місця відвідувані або з досвіду мандрівника» [64, с. 1385]. Ю. Полежаєв констатує: «У світовій літературі з давніх давен існує жанр тревелогу (англ. *travelogue*, від англ. *travel*

– дорога, мандрівка, подорож і грец. *logos* – слово, вчення, наука – розповідь про мандрівку, подорож)» [49, с. 109]. Він вважає, що характеристики тревелогу дуже розмиті: «тревелоги існують у художній літературі, у художньо-документальній («література non-fiction» або «нефікційна література»), вільно поєднуючи факти з фікцією, вони переходять у літературну форму («ходіння», щоденники) функціонують на межі художньої та документальної літератури (документалістики)» [49, с. 113].

Наталія Білецька зазначає, що тревелог – «це звіт про певну мандрівку, який характеризується експресивною та емоційною розповіддю про побачене. Автор повинен «пропустити через себе» увесь побачений світ, колорит народу, його традиції, і втілити свої враження у цікавий твір. Тревелог підкріплений цікавими фактами, ілюстраціями (фотографіями, зарисовками, картами тощо). Враження, сподівання, здивування – теж обов'язковий елемент жанру» [7, с. 42].

Тревелог і подорожній нарис обидва є жанрами, що описують подорожі, але вони мають певні відмінності в структурі, меті, підходах до зображення дійсності.

Ці жанри переслідують різні цілі. Основна мета автора тревелогу — зафіксувати сам процес подорожі і передати факти, враження та практичну інформацію. Часто тревелоги призначені для того, щоб інші могли скористатися ними як путівниками або надихнутися на подорожі.

Мета подорожнього нарису більш рефлексивна і художня. Автор зосереджується на осмисленні власних емоцій, культурних відкриттів або філософських висновків. Це не просто опис подорожі, а й роздуми про місце людини у світі. Автор наголошує на особистому досвіді та свої емоціях. Місця і події стають тлом для глибших роздумів та рефлексій про життя, культуру, стосунки і подорожі.

Лілія Темченко зазначає: «Порівняно з традиційним подорожнім нарисом у тревел-журналістиці значно знижений рівень соціальної, економічної, політичної проблематики. Зауважимо, що тревел-журналістиці

властива описовість (часом надлишкова), ігнорування реальних протиріч і всіякого негативу, часто дилетантизм. Зараз журналісти перебирають на себе роль гіда, який знайомить читачів із місцем подорожі, мають на меті комерційну вигоду та розглядають аудиторію лише як потенційних туристів» [57, с. 299-300].

Відмінність між травелогом і подорожнім нарисом можна побачити і на рівні форми викладу, структури. Травелог часто має хронологічну структуру, автор детально описує маршрут подорожі. Він може бути схожим на щоденник подорожей або запис подій у порядку, в якому вони відбувалися, часто складається з коротких записів чи розділів, що зосереджуються на окремих днях або етапах подорожі. Травелог може бути деталізованим, з зазначенням конкретних місць, дат, навіть годин.

Автор подорожнього нарису має більше літературної свободи, він не завжди дотримується хронологічної послідовності і може зосереджуватися на окремих епізодах або темах, які вважає важливими. Це більш рефлексивний жанр. Він має більш довільну структуру і може включати довгі роздуми, описи, які не обов'язково пов'язані з точною послідовністю подій.

Розбіжності можна побачити і на рівні стилю викладу. Автор травелогу зосереджений на деталях подорожі, маршрутах, описах місцевості, порадах для майбутніх мандрівників, цінах, маршрутах або логістичних деталях. О. Гусева, розмірковуючи про зміст терміну «трівел-журналістика», зазначає: «На нашу думку, цей відносно новий термін не розкриває всіх особливостей жанру нарису, і ним в основному можна визначити легковажні рекламні тексти, що заповнили «глянець»» [25, с. 223].

Подорожній нарис, як було зазначено вище, є художнім осмисленням дійсності. Для них може бути характерним художній стиль, використання різноманітних тропів, інтонаційно-синтаксичних засобів, які надають тексту більше емоційної глибини.

Травелог та подорожній нарис мають відмінності у медіаформаті. Автори травелогів часто використовують мультимедійні елементи, особливо в

сучасних цифрових версіях (фотографії, відео, карти, інтерактивні елементи). Травелоги можуть бути опубліковані як блоги, влоги або навіть подкасти. Подорожні нариси переважно залишаються у форматі тексту, хоча також можуть бути доповнені фотографіями, але вони слугують ілюстраціями, а не основним елементом.

1.3. Трансформація жанру подорожнього нарису

Жанри фіксують зрушення у духовному житті суспільства і змінюється разом з ним. Деякі з них втрачають своє значення і зникають, інші трансформуються, взаємодіють, вбирають в себе ознаки інших жанрів, відбувається процес взаємодії, синтезації, синкретизації жанрів.

Олена Гусева зазначає: «На початку ХХІ ст. здійснюється подолання канону, відбувається модернізація нарису, набуття ним нових ознак і властивостей на межі руйнування традиційного жанру (есеїстичність, сповідальність, автобіографізм)» [24, с. 66]. Сучасний подорожній нарис суттєво відрізняється від того, яким він був на початку свого зародження та від того, яким він був у радянські часи. М. Варич слушно зауважує: «Нині подорожній нарис трансформується, вбирає в себе риси інших жанрів, зокрема аналітичних та інформаційних. У процесі розвитку змінюються його головні функції. Якщо в СРСР подорожній нарис неодмінно виконував виховну та пізнавальну функції, то на сучасному етапі – передусім розважальну, рекламну та інформаційну» [10, с. 59].

Майже всі без винятку дослідники відзначають нечіткість, розмитість жанрових меж подорожнього нарису, який може вбирати в себе елементи інших жанрів. Антоніна Іващук зазначає: «Незважаючи на достатню кількість досліджень, необхідно більш детально вивчати трансформаційні процеси жанрової форми, а також процеси взаємопроникнення жанрів, адже в нарисі достатньо часто з'являються інтерв'ю, звіт, репортаж, есе, а почасти – й

аналітика. Такі жанрові суміші, безумовно, впливають на сприйняття матеріалу аудиторією» [31, с. 301].

На спорідненість нарису з іншими журналістськими жанрами, насамперед із репортажем вказують українські й західні дослідники. К. Ройманн зазначає: «Існує дві основні форми репортажу: яскраве повідомлення ... про подію, багату на вчинки, та дослідження середовища, збагачене описом вчинків. Також гарні подорожні нотатки є в цьому сенсі дослідженням середовища, в якому відбуваються події. Інколи нарис називають «строкатим братом» репортажу, який дає змогу привнести більше суб'єктивності, яскравіших фарб. Агенція “ДПА” розуміє під нарисом радше балаканину, яка стосується популярних тем, а не обов'язково актуального приводу «останнім часом нарис стає навіть нівелювальним модним слівцем на позначення репортажу» [53, с. 251].

Нарисовець намагається створити щось неповторне: «Якщо з формальної точки зору новина є найбільш унормованою формою, то нарис – найбільш вільною; він має право (майже) на все і не повинен викликати нудьгу» [53, с. 252].

Польські вчені дуже часто мандрівні нариси називають «художніми репортажами» (тут натяк на подвійну сутність – журналістську і белетристичну – жанру). Нарис більше за будь-який інший прозовий жанр не має чітких меж. З одного боку, він «заходить» на поле малих і середніх епічних жанрів, з іншого, – мас-медійних жанрів [13, 153]. Розкутість жанру проявляється у тому, що автор безпосередньо спілкується з читачами.

Антоніна Іващук, говорячи про жанрову специфіку сучасного подорожнього нарису, звертає увагу на модифікацію сюжетно-композиційної структури нарису, в яку включені й жанрові компоненти есе, які проявляються в описі й авторській оцінці фактів і подій. Дослідниця зазначає: «Авторське «Я» присутнє в тексті не стільки через позицію та ідеї, які несе журналіст, скільки через уміння цікаво й захоплююче подавати матеріал, створювати інтригу та «закручений» сюжет» [31, с. 299].

У нарисі частіше, ніж у будь-якому іншому жанрі, героєм виступає сам автор. Він не тільки виконує роль оповідача, а і втручається у події, оцінює їх (прямо чи опосередковано). Між «я» в нарисі й особистістю автора не можна ставити знак тотожності. Інколи такого героя називають героєм-розповідачем, інколи літературним двійником автора, інколи користуються латиною – *alter ego*. Перетворення автора в героя дозволяє особливо чітко відчутти, який його естетичний ідеал, його погляди і принципи.

Основу змісту подорожнього нарису складає розповідає автора про свою мандрівку, про події, які з ним відбувалися, про враження, які він отримав. Автором подорожнього нарису може бути будь-хто, хто вирішив подорожувати Україною чи іншими країнами, але найчастіше їм виявляється письменник, публіцист, журналіст. М. Васьків зазначає, що «літератором-нарисовцем може стати за свіжими враженнями чи на схилі років і професійний мандрівник, для якого, на відміну від письменника чи журналіста, все навпаки – мандри, пригоди, авантюри первинні й важливіші за ймовірну книгу про них» [13, с. 138]. Особисті, суб'єктивні враження є дуже важливими, бо саме вони надають подорожньому нарису неповторності, привабливості, «олюднюють» його. Важливе місце в структурі подорожнього нарису займає опис природи, поєднаний із описом емоційно-психологічного стану автора оповіді.

Подорожній нарис відрізняється підкреслено особистісним характером, емоційністю та відкритістю. Між автором і реципієнтом створюється своєрідний діалог через посередність тексту, однією з конструктивних ознак якого і виступає образ автора

Г. Микитів, Л. Савчин, порівнюючи образ автора в художніх і публіцистичних текстах, роблять наступний висновок: «На відміну від художнього твору, в якому образ автора не збігається з реальною особистістю письменника, в журналістському тексті автор – оповідач і автор – реальна особа збігаються. Тобто ми маємо справу не з вигаданим образом, а з цілком

реальною особою, особистістю журналіста. Ця обставина накладає на журналіста специфічні зобов'язання при створенні образу автора» [42].

Визначення образу автора у публіцистиці і його присутності в тексті не є однозначним. М. Парцей в монографії «Авторський фактор у публіцистиці» зазначає, що образ автора – «це багатоскладова динамічна структура, яка тісно пов'язана з усім публіцистичним процесом, відзначається глибокою діалектичністю і постає у творі як складова його ідейного та естетичного багатства» [47, с. 24].

Нарисовець пропускає через себе життєвий матеріал, відтворює його, зважаючи на те, хто буде його потенційним споживачем. Тому в подорожніх написах можна знайти рекомендації, поради, прямі звернення до читача. Г. Микитів, Л. Савчин впевнені в тому, що «у журналістському тексті образ автора проявляється через авторське «Я» і особистість журналіста. Сам образ автора пов'язаний з безпосереднім сприйняттям тексту адресантом і співвідноситься з його особистістю. Наявність авторського «Я» у тексті завжди є вмотивованим і спрямованим на здійснення певного впливу на аудиторію» [42].

Таким чином, подорожній нарис – це літературний і одночасно журналістський жанр, в якому автор описує свої враження від подорожей, географічних місць, подій, культури тієї чи іншої країни або місцевості, зустрічей з людьми. У ньому поєднуються елементи репортажу та особистих вражень автора про подорожі. Для жанру характерна присутність автора, який роз'яснює, коментує, узагальнює, водночас фактична основа тяжіє над художньою уявою автора. Важливе значення має використання прийомів та методів композиційної будови матеріалу, різноманітних тропів, інтонаційно-синтаксичних та риторичних засобів. Сучасний подорожній нарис – це поєднання традиційного жанру з новими тенденціями й технологіями, що відображають сучасні проблеми, інтереси та зміни у світі подорожей.

Травелог і подорожній нарис мають певні відмінності в структурі, меті, підходах до зображення дійсності. Автор травелогу більше зосереджений на

документуванні подорожі і наданні інформації, тоді як подорожній нарис орієнтований на художній опис та рефлексію. Травелог ближчий до щоденника або путівника, тоді як подорожній нарис нагадує літературний есеї про подорож.

Жанрова специфіка сучасного подорожнього нарису полягає в модифікації сюжетно-композиційної структури нарису, в яку включені жанрові компоненти есе, в якому автор висловлює свій погляд на події, проблеми суспільства і особистості, свої внутрішні роздуми.

Подорожній нарис – це калейдоскоп описів місцевості, архітектурних споруд, людей, сцен. Документалізм та фактографічність наближають його до репортажу, автор може використовувати як свої листи, нотатки, щоденники, так і ці «документи людської душі» інших учасників подій.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ВТІЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ

В. ВОЗНЮКА У КНИЗІ ПОДОРОЖНІХ НАРИСІВ «ВІДКРИВАЮ

НІДЕРЛАНДИ ПО-УКРАЇНСЬКИ: ДОРОЖНІ ЕСЕЇ»

2.1. Коло інтересів Володимира Вознюка, одного з найвідоміших українських публіцистів

Володимир Оксентійович Вознюк – український письменник, есеїст, перекладач, культуролог, поет, літературознавець, громадський діяч, директор Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської, заслужений працівник культури України. Він – автор поетичних книжок «Твої кроки», «Із голосу скрипки», «Дощі дорогу переходять», «По білому білим», «Протяте каміння», «Стрітєння», «Профіль маски, або 55 одкровенень», «Відлуння твоїх кроків», «Під небесами Чернівців», «Благословляють небеса», текстів пісень; літературознавчих досліджень «Про Ольгу Кобилянську. Нові матеріали. Роздуми. Знахідки», «Духовна донька О. Кобилянської»; культурологічних розвідок «До джерел культури Буковини», «Чернівецький літературно-меморіальний музей Ольги Кобилянської», «Буковинські адреси Ольги Кобилянської. Біографічно-краєзнавча монографія».

Володимир Оксентійович Вознюк – лауреат численних літературно-мистецьких премій: ім. П. Тичини, Д. Загула, С. Воробкевича, О. Кобилянської, Братів Б. і Л. Лепких та ін., член Національної спілки письменників України, Національної спілки кінематографістів України (консультант фільмів: «Меланхолійний вальс» (у цій стрічці також зіграв роль священика), «Зірка шерифа», «Для домашнього огнища»), організатор багатьох літературно-мистецьких, культурно-освітніх заходів.

До свого 60-ти літнього ювілею Володимир Вознюк видав книгу «Між мовчанням і словом» (2010), яка вмістила і його поезію, і прозу, і

мемуаристику, і есеїстику. Численні подорожні нариси та есеї письменник публікував у журналі «Дзвін».

Йому належить одна з найвідоміших та найпопулярніших книг подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» (2009). Популярність цієї книги пояснюється не тільки цікавими відомостями та подробицями про історичні, етнографічні, культурні особливості життя нідерландців, професійним тлумаченням подій і фактів, а й численними порівняннями життя людей у Нідерландах і Україні.

Анотація до книги Володимира Оксентійовича Вознюка дає уявлення про зміст цієї праці, зв'язок з сьогоденням України: «Спостережене, осмислене, пережите під час неодноразових перебувань у Нідерландах дало матеріали для творення цієї книги. Автор, відомий український письменник Володимир Вознюк, веде мову про історію, устрій, культуру, традиції, побут, про інші особливості унікальної країни, де мешкає його рідня. В книзі постійно проводяться паралелі між Україною та Голландією, між їхнім і нашим життям, сприйняттям світу» [14, с. 2].

Сам В. Вознюк в одному з інтерв'ю зізнається: «в трьох десятках країн побував – люблю мандрувати» [2]. Мандруючий спостережливий письменник володіє пером, методикою відображення та дослідження дійсності, висловлює думки просто, дохідливо, образно.

Наступні розділи нашої роботи будуть присвячені аналізу специфіки втілення комунікативної стратегії Володимира Вознюка у книзі подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: дорожні есеї». А саме будуть розглянуті композиційно-змістові особливості доробку публіциста (вивчення своєрідності структури та контенту), жанрово-стилістична специфіка книги публіциста (специфіка жанротворення, наявність у структурі подорожнього нарису елементів інших жанрів, особливості стильової манери автора)

2.2. Композиційно-змістові особливості доробку

Комунікативна стратегія публіциста – вибір засобів, прийомів зображення дійсності, структурування матеріалу задля впливу на читача. Комунікативна стратегія автора впливає на вибір проблемно-тематичних домінант, жанрових форм, композиційно-стилістичних параметрів текстів, їх загальної тональності, диктує особливості авторського діалогу з читачем (тобто комунікативна стратегія впливає на досягнення комунікативної мети). Комунікативна тактика – шляхи й способи досягнення стратегії.

К. С. Серажим зазначає, що у загальному підході до розуміння структури публіцистичного тексту комунікативна стратегія «полягає у такому розгортанні тези (основної думки), за допомогою якого не лише можна якнайкраще розкрити зміст, а й вплинути на ситуацію» [54, с. 106]. Вибір загального композиційного типу, прийомів подання фактів, їхнє висвітлення, загальна тональність твору – усе це пов'язано з комунікативною спрямованістю тексту. «Комунікативна стратегія, – зазначає К. Серажим, – зумовлюється цільовою настановою й відображається у плані або в тезах підготовленого мовленнєвого твору» [54, с. 106].

Композиція – це структура, побудова тексту (ми розглядаємо книгу В. Вознюка як текст), що зумовлюється змістом, співвідношенням всіх його складових частин (компонентів), це порядок розгортання подій і розстановка персонажів. Логіка викладу матеріалу підпорядковується авторському задуму. Сюжет книги В. Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» не розгортається в строгій послідовності мандрів публіциста. В. Вознюк так пояснює свій намір написати про Нідерланди: «Впродовж семи років той намір постійно нагадує про себе, змушуючи нотувати кожен варту уваги, дотичну до теми інформацію, фіксувати у підсвідомості, осмислювати почуте, побачене, прочитане про цю країну. Але на заваді перенесенню на папір виникало то одне, то інше, що врешті означає: нема часу або ж не доходять

руки... Та й добре, бо перші враження можуть бути помилковими, а відшліфовані роками й досвідом завжди місткіші та правдивіші» [14, с. 3].

Тобто автор як би перевіряє свої враження, відшліфовує їх, багато працює над збором додаткової інформації, а потім вже пише про те, що він бачив і чув, хто його оточував, виявляє своє ставлення до подій та людей. Наприклад, проїжджаючи біля села Кузмес, де жив Вінсент ван Гог, В. Вознюк зазначає: «Все це зринуло в пам'яті, коли проїжджали поблизу тих місць. Але вечірній час і подальша дорога не дозволили здійснити тривалої зупинки» [14, с. 18]. Тобто публіцист згадує свої враження від попередніх подорожей, користується своїми знаннями про життя і творчість цього непересічного художника. Таким чином, просторові та часові межі оповіді розширюються.

Композиційно-змістовий аналіз передбачає розгляд структури тексту (книги В. Вознюка), особливостей його поділу на змістові блоки (розділи), вивчення специфіки контенту. Назви розділів дають уявлення про їх зміст, охоплюють майже усі сфери життя нідерландців: «Фрагменти п'ятої подорожі», «Особливості природні та рукотворні», «Трохи історії», «Про територію, населення і дещо інше», «Їхні Королівські Величності», «Традиції загальнонаціональні», «Справи буденні та святкові», «Зауваги про їхнє село», «Острів Амеланд», «І давнє бережуть, й новітнє творять», «Постійне прагнення неординарності?», «Українські долі».

Перший розділ «Фрагменти п'ятої подорожі» має таку назву, тому що автор змальовує певні епізоди, фрагменти подорожі до Нідерландів. Він чітко називає маршрут: «Літньої днини попрямували ми приватним автомобілем до старовинного німецького міста Трір, аби, здолавши майже п'ятсоткілометрову відстань, побувати в ньому, а відтак через Люксембург і Бельгію потрапити до нідерландського Лелістада» [14, с. 3].

В. Вознюк описує виноградники, річку Мозель, архітектуру міста Трір, пам'ятні місця, пов'язані з Карлом Марксом, філософом та економістом, який народився у цьому місті. У його оповіді багато історичних подробиць, які

надаються з фактографічною точністю, бо публіцист оперує тими даними, які він отримав в історичному музеї.

Далі автор описує свій шлях до Великого Герцогства Люксембургського, зупиняє свою увагу на описі села Шенген, де була підписана у 1985 році Шенгенська угода (розповідає про Шенгенський замок, де побував Віктор Гюго; залишки фортеці з ровом; «Дім Коха», в якому функціонує виставка, присвячена євроінтеграції; площу Шенгенської угоди, де розташований монумент-пам'ятник, присвячений цій події). Говорячи про Велике Герцогство Люксембургське, автор не обмежує себе описом природи та населення, а говорить про його політичний устрій, історію, економіку, площу, кількість та склад населення, офіційні мови цієї держави. Такі відомості звичайний мандрівник не може отримати одночасно і ще запам'ятати їх. Це свідчить про те, що автор довго вивчав те, про що пише. У тексті багато посилань на більш ранні періоди, ніж той, коли публіцист подорожував. Наприклад, В. Вознюк зазначає, що у 1948 році Люксембург разом із Бельгією і Нідерландами утворили економічний союз Бенілюкс. Ці країни у 1957 році заснували Європейське Економічне Співтовариство, попередника сучасного Європейського Союзу.

У цьому розділі міститься один із основних висновків публіциста, який, говорячи про зв'язки Люксембургу та Нідерландів, які пережили різні, в тому числі трагічні часи, стали зразком для наслідування багатьох країн та людей: «... сьогодні обидві країни не тільки зразок європейського взаєморозуміння, а насамперед зразок того, як по-людськи повинні жити всі без винятку верстви населення» [14, с. 10].

Далі автор переключається до опису Королівства Бельгії, особливу увагу приділяючи Брюсселю, столиці королівства, адміністративному центру Євросоюзу. Для того, щоб розповісти не тільки про сучасність країни, а й про більш ранні її часи, він звертається до своїх знань і спогадів: «Знаємо ще з учнівських підручників, що вже в середні віки Бельгія славилася своїми тканинами, а тепер є одним з найуспішніших виробників текстилю» [14, с. 13].

Особливу увагу публіцист приділяє опису особливостей виробництва популярних у всьому світі бельгійських цукерок, які роблять вручну з різних видів шоколаду.

Наступна зупинка публіциста – місто Антверпен, один із відомих світових центрів обробки і торгівлі алмазами, морських портів, промислових центрів Європи, де розвинена нафтохімічна промисловість, машинобудування, атомна енергетика. З цим містом пов'язане життя відомого фламандського художника Пітера Пауля Рубенса, котрим пишаються і в Нідерландах, і в Бельгії, і за їх межами. У книзі В. Вознюка наводяться біографічні відомості цього майстра, автор радить своїм читачам відвідати Будинок-музей П. Рубенса, храм Антверпенської Богоматері (Нотр Дам), де знаходиться художнє полотно П. Рубенса «Воздвиження хреста», присвячене розп'яттю Ісуса Христа.

Згадує публіцист і про великого нідерландського художника Вінсента ван Гога, життя якого також пов'язане з багатьма містами Бельгії, наводить найзначніші етапи його життя і творчості.

Далі автор описує Арденни, низькогірний масив на території Бельгії, при чому згадує, як «у 2000 році гостював там у гірському селі Жевр, що поблизу міста Нам'юр» [14, с. 18], бельгійське містечко Стрімонт, куди щоліта приїжджають школярі з нідерландського міста Лелістада.

Тобто перший розділ книги присвячено опису подорожі Німеччиною, Люксембургом, Бельгією. Але кінцевою метою для Вознюка були Нідерланди, всі інші розділи книги присвячені саме цій країні. Відомості про її природу, ландшафт, дороги та магістралі, кліматичні та погодні особливості містяться у другій главі, «Особливості природні та рукотворні». Автор дає поради автомобілістам, людям, які подорожують. Оскільки Нідерланди – «низинна земля», 40% території країни розташовані нижче рівня моря, а ще 30% досягають всього 1 метра висоти, саме місцеві жителі протягом сотень років робили багато для того, щоб можна було відвоювати свої землі у природи. Те, що бачать мандрівники, визиває надзвичайну повагу до місцевих

шляхобудівників: «Уявіть собі хоча б отаке: їдете голландським автобаном, а попереду, за вашим спостереженням, чомусь уперек траси, де ваш автомобіль, пропливає яхта або якесь інше судно. Запримічене – не міраж, а реальність. Наблизившись, побачите вгорі над автострадою акведук, який поєднав або дві водойми, або водойму і канал, або по ньому канал проносить воду над путівцем. І судно поплило далі, і ваш автомобіль, промчавши під акведуком, накручуватиме нові кілометри» [14, с. 20-21].

З голландського автобану автор бачить гору Валсерберг, найвищу точку Нідерландів (321 метр над рівнем моря). Вочевидь, він згадує своє попереднє відвідування «тамтешнього чуда» (чуда, бо в країні переважають низькі абсолютні висоти). Для публіциста важливо не просто описати місцевість, а показати ставлення мешканців до своєї природи, країни, історії: «На вершині гори переконаєтесь, як нідерландці вміють оберігати і пропагувати все історично пам'ятне і важливе для їхньої країни. Спеціальний знак мітить пік гори, вказано її висоту, поінформовано, що то найвища точка Нідерландів» [14, с. 24].

Назва наступного розділу «Трохи історії...» сама говорить за себе. У вступі автор пояснює важливість історії для жителів Нідерландів: «Національний девіз жителів Нідерландів: «Я збережу». Збережу рідну землю, збережу природу, збережу створене попередниками... Намагаючися збагнути особливості народу цієї країни, необхідно повести мову і про найважливіші віхи в його історії» [14, с. 32].

В. Вознюк розповідає про племена, які населяли територію Нідерландів з давніх часів, війни і повстання, протестантський рух, географічні відкриття голландців, завоювання колоній та їх позбуття.

Особливу увагу автор приділяє національним героям Нідерландів, пам'ять про яких мешканці цієї країни зберігають із задоволенням. Це, наприклад, Вільгельм Оранський, лідер антиіспанської коаліції нідерландського дворянства. Бронзова скульптура цього видатного громадянина розташована на одному з майданів міста Утрехта.

Нідерланди стали першою країною в світі, де здійснилася переможна буржуазна революція і де виникла перша в історії буржуазна республіка. Все це сприяло швидкому економічному поступові країни: до середини XVII століття Нідерланди обігнали всі європейські держави у розвитку промисловості й торгівлі. Саме цей період називають «золотим віком Нідерландів». В. Вознюк так окреслює досягнення жителів цієї країни у XVII столітті: «Вони досягли великих успіхів у суднобудівництві і судноплавстві, вийшли в морські простори на численних кораблях і заснували багато колоній, відкрили острів Тасманія, Нову Зеландію та Австралію. Місто, котре сьогодні відоме всім як Нью-Йорк, було засноване 1626 року голландцями і напочатку мало назву Новий Амстердам. В окраїнній частині Північного Льодовитого океану здіймаються хвилі Баренцового моря – так увічнено голландського мореплавця і дослідника Віллема Баренца. їхній флот був наймогутнішим у Європі, налічував понад 16 тисяч кораблів» [14, с. 38]. Нідерланди посіли провідні позиції у світовій торгівлі, стали виконувати функції міжнародних посередників і набули слави світового банкіра.

Не оминули цю прекрасну країну наполеонівські війни, перша та друга світові війни. Публіцист згадує декілька пам'ятних місць, пов'язаних з другою світовою війною: «Позаторік у Гаазі на одній урядовій установі побачив мармурову плиту, вмонтовану в стіну, де висічені імена співробітників нідерландської спецслужби, котрі загинули в боротьбі з ворогом. Днями увагу привернув пам'ятник жертвам фашизму в центрі Утрехта. Зображена несподівано красива у своїй скорботі жінка» [14, с. 41-42]. Також він описує меморіал жертвам Другої світової війни скульптора Яна Віллема Редекера, який знаходиться в Амстердамі на площі Дам, навпроти королівського палацу, центральний шпиль меморіалу сягає двадцятидвометрової висоти. Ліричний опис публіциста просякнутий філософськими роздумами про війну і мир: «Скульптурне зображення жінки на ньому – символ миру. Однією рукою вона ледь-ледь підтримує дитя, котре, зіпнувшись на ніжки з її колін, мовби тягнеться до нині сущих, які постійно гуртуються на цій площі. В другій руці

жінка тримає вінок – композицію з плодів. Над її головою – голуб... А люди, оглядаючи пам'ятник, обов'язково мусять замислюватися над проблемою війни і миру, над цінностями життя. Мир, а не війна його народжує, гарантує і забезпечує» [14, с. 45].

Автор детально описує меморіал, зазначає, що під фігурою жінки розташовано три символічні скульптурні постаті, котрі уособлюють Страждання, Опір, Перемогу. Символічні також зображення зв'язаних чоловіків і собак: «В комплексі фігури нагадують про те, що в роки війни лютували наруга, катування, відчай, але були також вірність і опір. А лев на півтораметровому підвищенні перед пам'ятником – символ могутності Нідерландів» [14, с. 46]. З тильного боку меморіалу розташована мурована стіна. На ній – дванадцять гербів, якими закрито ніші, де поміщена земля з поховань жертв Другої світової війни з голландських провінцій. Публіцист зазначає: «Об'єднує цей меморіал пам'яті викарбуваний напис: «Земля, зібрана по всій країні, – символ пам'яті, щоб ніхто не забув пережитого» [14, с. 46].

Він нагадує читачам, що біля 50 тисяч нідерландських євреїв таки стали жертвами голокосту. Декілька сторінок книги В. Вознюка присвячено розгляду історії Анни Франк (Будинок-музей Анни Франк знаходиться в Амстердамі). Анна Франк, дівчинка єврейського походження, вела щоденник у листах(до уявної подруги Кітті, описувала своє сприйняття воєнного лихоліття. Анна померла в концтаборі Берген-Бельзен 12 березня 1945 року від тифу. Її щоденник було знайдено, опубліковано, перекладено сімдесятьма мовами світу.

Завершується цей розділ підсумками автора про здобутки сучасної країни Нідерланди, де високорозвинені економіка, банківська система, інформаційні технології, де проживає багато мігрантів, особливо мусульман, розташовані штаб-квартири і виробничі комплекси таких транснаціональних і європейських компаній, як Royal Dutch/ Shell, Unilever, Royal Philips Electronics.

Прочитавши наступний розділ «Про територію, населення і дещо інше», читачі отримають відомості про те, представники яких націй населяють Нідерланди, скільки цих людей, яке в них віросповідання, яка площа цієї країни, якими мовами розмовляють там, хто вивчає голландську мову за межами країни, який політичний та адміністративний устрій країни, які є проблеми і досягнення. Автор на сторінках своєї книги не втомлюється повторювати, що Нідерланди – країна унікальна: «Унікальна споконвічною, підтвердженою існуванням народу та його рідної землі, працьовитістю людей, спадковістю поколінь, умінням зберегти найхарактерніші традиції, звичаї, уподобання, особливості побуту, спілкування. Унікальна, що декому видається парадоксальним, багатьма нововведеннями, визнанням і сприйняттям нетрадиційного, навіть такого, яке іноді шокує і найближчих сусідів. Стосовно окремих подій, вчинків, запроваджень найкраще підходить слово „найперші”» [14, с. 50].

25 березня 1957 року Нідерланди стали одними із засновників Європейського Союзу і потім багато зробили для європейської інтеграції. Публіцист зазначає, що високий життєвий і освітній рівень населення призвів до того, що різниця між класами стала незначущою. Усі громадяни соціально захищені: «пенсії, грошові допомоги по безробіттю та інвалідності – одні з найвищих у світі» [14, с. 60].

Автор особливу увагу звертає на толерантність голландців щодо незвичної для нас поведінки. У Нідерландах легалізованими є аборти, евтаназія, проституція, продаж і вживання наркотиків.

Проблемою він вважає релігійні протистояння, розповідає історію про жорстоке вбивство Тео ван Гога, кінорежисера, публіциста й актора, відомого своїм неординарним трактуванням ісламізму.

Розділ «Їхні Королівські Величності» присвячено жінкам-королевам, які правили країною, починаючи з 1890 року. Автор розповідає про найзначніші віхи правління цих видатних жінок. Королева Вільгельміна правила у складний час Другої світової війни. З еміграції, з Лондона, вона змогла

налаштувати нідерландців на протистояння ворогові, зуміла укласти з представниками держав антигітлерівської коаліції важливі для Нідерландів угоди. Коли в 1945 році королева повернулася до визволеної країни, її зустрічали, як героїню. В місті Утрехті є Вільгельмін-парк, де стоїть пам'ятник цій славній жінці [14, с. 63].

Її донька, королева Нідерландів Юліана-Луїза-Емма-Вільгельміна, правила протягом тридцяти двох років. Вона була самостійною та простою у поводженні жінкою. Її стиль керування державою відрізнявся від керування інших. Автор використовує свідчення жителів країни: «Досі голландці люблять розповідати, як молода королева переодягалася звичайною міщанкою, ходила поміж людьми, прислухалася до їхніх проблем, негараздів, а потім надсилала до парламенту свої пропозиції щодо внесення певних поправок до вже затверджених законів або наполягала на прийнятті нових, які б задовольняли потреби народу. Може, такі розповіді частково обвіяні легендами, але правдою стало те, що вона зріднилася з нідерландським суспільством» [14, с. 65].

Нині правляча Королева Беатрікс здивувала нідерландську спільноту одруженням з чоловіком некоролівської крові. В народі її називають «мама Трікс», вона вже бабуся семи внучок і одного внука [14, с. 72].

Публіцист упевнений в тому, що «популярне, зрештою, все, що стосується чи стосувалося королівської родини» [14, с. 73]. У 1960-ому році экс-королева Вільгельміна оголосила, що після її смерті королівський палац Хет Лоо повинен стати власністю держави. Він нині входить до першої сотні пам'ятників ЮНЕСКО, а з 1984 року палац набув статусу Національного музею та бібліотеки дому Оранських. В. Вознюк ділиться своїми враженнями від відвідування цього прекрасного місця: «Розмістили в ньому також архів канцелярії указів Королівства Нідерландів. Перелік оригінальних експонатів був би кількатисячний, відзначу тільки, що там виставлено меблі, посуд, килими, одяг, твори живопису та ужиткового мистецтва, книги XVII-XX століть. То, без сумніву, – найкращі взірці своїх часів... Біля палацу –

розкішний бароковий парк... Вражають оригінальні садово-паркові композиції, фонтани, готи, а мене вразила і букова алея, що веде від палацу до королівської конюшні та приміщень, де зберігають королівські карети й автомобілі... Вдячний, безцінний матеріал для істориків, етнографів, письменників, художників, митців театру й кіно» [14, с. 73-74].

Автор відзначає скромність, простоту поведінки королев та їх родичів, згадує, як особисто бачив королівську родину в серпні 2000 року в Амстердамі під час проведення П'ятої світової регати: «Серед тисяч голландців спокійно проходила королева та її супровід. Звичайно, там була охорона, але вона не розганяла, не відштовхувала людей, аби вивільнити дорогу для високих осіб. Згадую завжди про це, коли у нас перекривають і рух транспорту, і блокують цілі квартали, бо зустрічають українського високопосадовця» [14, с. 76]. Знову ми бачимо порівняння не на користь України.

У наступному розділі «Традиції загальнонаціональні» розповідається про загальноприйняті національні свята нідерландців, їх уподобання, а також про події, котрі об'єднують суспільство, автор зосереджує свою увагу на тому, як ці люди відпочивають та розважаються, займаються різними видами спорту.

Свята в цій країні дещо відрізняються від українських. Читач дізнається, що у Нідерландах третій вівторок вересня є загальнонаціональним святом, коли в Гаазі тронною промовою королева відкриває чергову сесію Генеральних штатів, начебто благословляє план дій уряду на наступний рік.

Національним святом є день народження королеви Юліани 30 квітня. Його святкують усі. прикрашають помаранчевими кульками, стрічками, квітами, прапорцями будинки, вулиці (помаранчевий – колір Оранської династії).

5 травня відзначають Національне свято перемоги і день пам'яті, збираються біля пам'ятників жертвам Другої світової війни, біля поховань загиблих.

Найбільшим святом у Голландії є день Святого Миколая – Сінтер

Клааса, який відмічають 5 грудня. Сінтер Клаас – казково-реальний дідусь, він приїздить до кожного міста і села, обов'язково відвідує дитячі садочки, школи. У голландців є вже усталений сімейний ритуал цього свята, коли кожен отримує подарунок. У цей день в кожній сім'ї є святковий стіл, проводяться ігри, конкурси, розігруються лотереї.

Свята Різдва Христового, Нового року, Великдень теж святкують. Автор зазначає таку особливість святкування Великдня: «В деяких сім'ях, щоправда, він запам'ятовується дітям, коли вони розшукують у траві крашанки та шоколадні яйця, їх там заховав Пасхальний Заєць» [14, с. 84].

Автор розповідає про день Святого Мартіна, Хеллоуїн, карнавал, присвяченим зустрічі весни, «свята квітів», різні змагання (з бігу, стрільба по мішенях з лука, рушниці, пістолетів, ковзанярські гонки), престижні в Нідерландах види спорту (футбол, хокей на траві, корфбол. Публіцист наголошує на тому, що найпопулярнішим видом транспорту в Нідерландах є велосипед, який є у кожної людини. Навіть міністри та члени уряду користуються ними.

Публіцист доходить висновку, що нідерландці люблять свята: «Голландці справді вміють організувати, провести або підтримати свято» [14, с. 92].

Розділ «Справи буденні та святкові» присвячено розгляду особливостей побуту, звичок, відпочинку, правил поведінки, прийому гостей голландців. Тут містяться цікаві відомості для тих, хто буде мандрувати до Нідерландів: особливості сезонних розпродажів, роботи парків та атракціонів, розважальних закладів, розклад роботи магазинів, базарів, надаються цікаві відомості про пільги, які надаються відвідувачам: «Взагалі в Нідерландах майже кожний заклад, який зорієнтований на відвідувачів, передбачає якісь пільги, якісь зваби, аби, як мовиться, до них потягнулися люди. Навіть у зоопаркові „Burgers'zoo”, що на околиці міста Арнем, передбачені пільги для дітей та пенсіонерів, хоч саме ці категорії громадян – основна маса відвідувачів» [14, с. 99].

Автор особливу увагу приділяє знайомству читача з цим зоопарком, якому вже приблизно сто років. Назва закладу походить від прізвища його засновника – Йогана Бургерса, який у 1913 році виставив для огляду власну колекцію фазанів. Головна ідея засновника втілилась у життя, бо звірі та птахи знаходяться не в закритих клітках, а на просторих ділянках, у майже природних умовах. Публіцист так пояснює привабливість цього зоопарку: «На території цього зоопарку людина насправді єднається з природою, може сформулювати уявлення про різні кліматичні зони Землі, вивчати, пізнавати, осмислювати тваринний, а частково і рослинний світ савани, пустелі, тропіків, океану, окремо виділені комплекси мавп та рідкісних пернатих» [14, с. 100].

Також В. Вознюк докладно описує схожий на корабель комплекс «Немо» в Амстердамі, центр популяризації та практичної реалізації природничих і наукових знань, де кожен з відвідувачів (будь-якого віку) може опанувати «основні закони фізики, хімії, біології і навіть психології, збагачує свої знання про властивості води, сонця, повітря, дію магнітів, електророзрядів, опір металів, силу удару, передачу звукового сигналу, про розумові можливості людини та інше» [14, с. 105].

У цьому розділі є опис системи освіти та виховання дітей в Нідерландах, особливостей взаємовідносин школярів та вчителів, дітей і батьків. Автор наголошує на тому, що дітей в цій країні змалечку привчають до праці.

В. Вознюк розповідає про місцеві родинні звичаї, які полягають у тому, що діти живуть найчастіше окремо від батьків, але зустрічаються на свята, разом відпочивають, відвідують парки, музеї, зоопарки, дельфінарії тощо.

Володимир Вознюк представляє різні типи помешкань нідерландців. Це котеджи, квартири, вонботи (невеликі, пристосовані під житло барки). Також описує середньостатистичний дім, облаштовану територію біля нього, наводячи приклад облаштування подвір'я його дочкою у Лелістаді. Важливою інформацією є те, які існують правила запрошення гостей і правила поведінки самих запрошених. Тут йдеться і про ритуали привітання і прощання, і про різні напої та їжу, і про подарунки тощо. У цьому розділі наводяться два

епізоди гостювання автора книги у знайомих, це дає можливість читачеві побачити життя нідерландців як би з середини.

Автор наголошує на тому, що в цій країні все населення переймається збереженням природи і захистом тварин, розповідає декілька історій з цим пов'язаних. Один з важливих висновків про побут нідерландців звучить так: «... не забуваймо, кожна нація, кожен народ мають свої особливі звичаї, правила поведінки, закони писані й неписані. Іноземцеві треба їх шанувати» [14, с. 115].

Назва розділу «Зауваги про їхнє село» говорить само за себе. Автор ставить за мету описати сільський побут, національні голландські одяг та взуття, звички, обряди, свята, правила життєдіяльності, особливості харчування, виробництва сільськогосподарської продукції. Подекуди він порівнює досвід сільських жителів Нідерландів з досвідом мешканців сіл України, іноді не на користь останньої, бо сільське господарство у Нідерландах більш механізоване і технічно оснащене, також у цій країні відсутні сміттєзвалища, у сільській місцевості кращі дороги.

Розділ починається зі спогадів публіциста про його подорожі до українських сіл з метою порівняти з селами Нідерландів і зробити припущення, що «все ж таки село скрізь і всюди найкраще оберігає, а часом навіть консервує, національні традиції, звичаї» [14, с. 122]. Голландці з повагою ставляться до своєї історії, національних звичаїв, обрядів. Про це свідчать музеї місцевої історії, побуту та сільського господарства.

На декількох сторінках автор розповідає про село Стапгорст, де бережуть давні традиції: «Стапгорст – виняткове свідчення того, що в Нідерландах і в XXI столітті є частина населення, котра досі живе за звичаями попередніх століть. Місцеві мешканці дотримуються найсуворіших канонів реформаторського (кальвіністського) спрямування в християнстві» [14, с. 125].

Окрему увагу публіцист приділяє опису особливостей квітникарства, важливої галузі народного господарства. Квіти у Нідерландах вирощують як

вдома, так і у виробничих масштабах. Він розповідає історію завезення тюльпанів у країну, ця квітка стала символом Нідерландів.

Щодо виробництва сільськогосподарської продукції, автор зазначає, що Голландія славиться на весь світ продуктами молочного тваринництва (молоком, сиром, маслом). Ставляться люди до тварин, зокрема корів, з повагою: «Всесвітньовідомі високопродуктивні голландські чорно-білі (рябі) корови. Вони популярні і в Україні. А в місті Леуварден, столиці провінції Фрісландії, встановлений бронзовий пам'ятник, який відтворює в натуральну величину корову цієї породи. На п'єдесталі викарбувано фризською мовою: „Us mem” – „Нашій мамі”, адже саме тут її було виведено. Така своєрідна вдячність людська» [14, с. 133].

У розділі «Острів Амеланд» В. Вознюк надає коротку інформацію про нідерландські Західно-Фризські північні острови, які розмежовують Північне і Вадденське моря. Їх п'ять: Тексел, Влієланд, Терсхеллінг, Амеланд і Схірмонніког. Читачі дізнаються, що острови Тексел і Схірмонніког – «природні центри розмноження дикого птаства, іншої фауни та флори, а в другій половині ХХ століття стали ще й місцем відпочинку, навіть паломництва, переобтяжених буденщиною та стресами людей» [14, с. 142], що найбільший за площею і найбільш заселений острів Тексел. Тут кожного року в червні проводять найбільшу в світі регату катамаранів. Острів Терсхеллінг вважають місцем екстремальних розваг, а острів Влієланд приваблює сімейним затишком.

Розділ присвячено розгляду особливостей острову Амеланд (історичні відомості про його утворення та функціонування у різні часи, види діяльності людей, проведення свят, тваринний світ, значення розвитку туризму тощо). Автор розповідає, як можна дістатися до цього острова, що може стати в нагоді людям, які захочуть відвідати цей острів. Також надає відомості про те, що там є чотири населених пункти: Голлум, Баллум, Нес, Бурен, зазначає, що під час припливів і відпливів перепад рівня морської води становить до трьох метрів. Під час відпливів у серпні біля узбережжя острова можна збирати на

оголеному дні мідії. Інформація про цю делікатесну їжу може бути цікавою туристам.

Розповідаючи про морських котиків, які живуть за пару кілометрів од Амеланду, посеред Вадденського моря, на піщаному острові, публіцист використовує цікаву подробицю: «Несподівано з'ясував годі, що в Голландії їх називають не морськими котиками, а морськими собаками» [14, с. 143]. Автор надає інформацію про тваринний світ острова, зосереджує свою увагу на розгляді питань: як олені опинилися на Амеланді? Чому так багато тут диких кролів?

Говорячи про види діяльності мешканців острова, автор зазначає, що їх віками годувало море, риболовецький промисел був і є основним, а з XVII століття чоловіки почали полювати на китів-велетнів («крупний кит сягає тридцятиметрової довжини, важить десь сто п'ятдесят тонн» [14, с. 148]), що було дуже небезпечно.

Публіцист на прикладах демонструє, як амеландці дбають про природу, бережуть пам'ять про предків, у своєму житті поєднують старе і нове, «сільське і міське сприйняття світу, в амеландців є чому вчитися» [14, с. 141].

Окремі стели та невеличкі пам'ятники Амеланду нагадують морську минувшину жителів острова, туристам це буде цікаво, як і ретроспективні шоу, які проводять в літні місяці на острові (наймасовіше – «Спуск рятувального човна» у поселенні Баллум). Під час святкування дня Святого Миколая влаштовують традиційні у цей день маскаради «Амеландські дядьки».

У листопаді на острові Амеланд проводять фестиваль «Амеланд. Місяць культури»: «Годі в тридцяти різних місцях можна оглянути виставки художніх фотографій, твори образотворчого мистецтва, унікальні ужиткові вироби місцевих і приїжджих майстрів, серед яких переважає кераміка» [14, с. 150]. Це теж інформація, яка може бути корисною туристам.

Амеландці роблять усе можливе, аби привабити на острів якомога більше туристів: «на острові цікаві старовинні будинки, тут же побачите

чудово збережений древній вітряк, натрапите на залишки дерев'яного корабля...» [14, с. 153].

У наступному розділі «І давнє бережуть, й новітнє творять» автор розповідає про Лелістад, місто провінції Флеволанд, де він неодноразово був у своїх родичів, а також про міста Делфт, Утрехт, Роттердам, Гаага, Амстердам.

Люди у Нідерландах бережуть вікові традиції, але, разом з цим, йдуть в ногу з часом. Цей посил автор неодноразово повторює в своїй книзі. Він вважає, що кожне місто має свої цікавинки, свою унікальність, і кожен його мешканець оберігає, пропагує цю унікальність: «... кожне місто в Нідерландах, незалежно від часу заснування – чи кілька століть тому, чи наприкінці минулого, – обов'язково чимось відрізняється від інших, мешканці його пишаються своїм, хай і місцевого значення, унікальним пам'ятником, кимось зі своїх земляків, розвитком і культивуванням рідкісних ремесел, освітянськими, науковими, культурними чи підприємницькими традиціями» [14, с. 160].

Публіцист подає історію міста Лелістад, яке «споруджене на відвойованих у моря землях (на 4,7 метра нижче від його рівня), назване на честь Корнеліса Лелі, головним чином завдяки інженерній мудрості котрого воно, як і вся провінція, постало» [14, с. 160].

Він описує різні модерні споруди, височезний постамент, на якому встановлений пам'ятник Корнеліса Лелі, який видно навіть за межами міста, а також котеджі у житлових мікрорайонах. Автор надає цікаві подробиці: є такі мікрорайони, де мешканці згуртувалися, враховуючи національні чи релігійні особливості (наприклад, у мікрорайоні Ватервайк назви вулиць пов'язані з назвами рік і морів, там живуть переважно люди, які займаються медитацією), у мікрорайоні Батавія є «Батавія-гавань», де знаходиться реконструйований протягом 1985-1995 років знаменитий нідерландський вітрильник та «Ковчег Ноя»: «величезний човен, а на ньому змонтований дерев'яний будинок. Охочих оглянути той витвір лелістадських майстрів також багато. Таким

чином іде розголос про особливості міста» [14, с. 163], а також торгівельний центр, який ззовні схожий на стародавню фортецю батавів.

Для туристів цікавими будуть відомості про інші цікавинки Лелістаду: «Натур-парк», який знаходиться на околиці міста і де побудоване «Доісторичне село», авіадром, де є експозиційні зали, проглядаючи які можна отримати інформацію про історію світової та нідерландської авіації, виставлені всесвітньовідомі авіалайнери (до салонів окремих літаків можна зайти, у спеціальній кабіні літака-винищувача можна «політати»).

Далі публіцист розповідає про старовинне місто Делфт, яке розташоване неподалік Гааги. Він відомий тим, що там виготовляють голландську білогуubu порцеляну, звідси починається історія гжельської кераміки, саме тут знаходиться мавзолей засновника нідерландської королівської династії Віллема Оранського. Ці відомості будуть у нагоді мандрівникам, як і інформація про місто Лейден, в якому у 1575 році було відкрито перший у Нідерландах університет, місто Утрехт, де університетські корпуси збудовані у стилі ренесанс, а залізничний вокзал «зручний, просторий, розкішний» [14, с. 167].

Автор надає цікаві подробиці про університет Утрехту: «... там є факультет, де окремо студіюють історію, проблеми розвитку світової культури. Є у них і кінофакультет. Очевидно, великою мірою завдяки цьому в Утрехті з 1981 року проводять нідерландський фестиваль фільмів» [14, с. 167]. Публіцист доводить, що Утрехт є одним із найцікавіших міст країни: «Це – старовинний культурний центр, важливий транспортний вузол з різноманітною промисловістю, адміністративний центр однойменної провінції [14, с. 168]. Це місто є примітним ще й тому, що з давніх давен було столицею Нідерландської римо-католицької церкви, престолом архієпископа. Собор святого Мартіна у цьому місті офіційно називають Кафедральним собором. Зрозуміло, що він приваблює туристів, як і унікальна ста дванадцяти метрова дзвіниця, яка розташована навпроти собора. Публіцист згадує, як звучали дзвони, коли він був поряд з цим місцем. Твори різних композиторів

звучали протягом години («Угорські танці» Йоганеса Брамса, «Слов'янські танці» Антоніна Дворжака та ін.), їх виконував на дзвіниці маестро-дзвонар.

Саме такі подробиці можуть зацікавити мандрівників, автор зазначає: «Місто Утрехт – це також інші католицькі, протестантські, іудейські культові споруди, десятки пам'ятників знаковим постатям Нідерландів, заклади культури, серед яких найбільше котується місцевий кінопалац...» [14, с. 168]. Ще одне зауваження автора варте уваги: «Для багатьох українців Утрехт, як і Гронінген, пам'ятний тим, що чимало з них їдуть туди, аби купити потримані автомобілі» [14, с. 169].

Наступне місто, про яке розповідає В. Вознюк, – Роттердам (засноване приблизно у 1282 році), один з найбільших портів світу, гігантський міжнародний транспортний вузол. Тут збудували перший метрополітен, перший багатоповерховий будинок.

У Роттердамі багато пам'яток історії та культури (Університет імені Еразма Роттердамського, Музей етнології, Історичний музей міста, Морський музей, Художній музей Бойманса ван Бьонінгена), в цьому місті похований видатний український військовий і політичний діяч Євген Коновалець.

Наступне місто, про яке розповідає автор, Гаага, друга столиця після Амстердама, в якій перебуває королівський двір і уряд Нідерландів. Нарисовець передає історію створення та функціонування міста, зазначає, що в ньому багато архітектурних пам'яток середньовіччя (старовинна споруда Лицарського залу, в якій засідає парламент, палацовий комплекс Бінненгоф, палац Мауріцхейс, де виставлені полотна ряду видатних митців Нідерландів, багато скверів і парків.

Важливою інформацією є і те, що в Гаазі розміщені провідні заклади культури Нідерландів: Королівська академія образотворчих мистецтв, Королівська бібліотека, Міжнародний музей преси, Поштовий музей, Музей костюма, а також Міжнародний суд ООН – основний юридичний орган ООН [14, с. 172].

Автор звертає увагу читачів на цікавий об'єкт – музей просто неба Мадюродам («Голландія в мініатюрі», «Маленька Голландія»). Перше, що бачать відвідувачі, – скульптурну фігуру хлопчика, який затуляє дірку в греблі, щоб з неї не лилася вода. Так використано сюжет прадавньої голландської легенди, що також втілений у пам'ятникові цьому хлопчикові в місті Харлем.

Мадюродам було відкрито у 1952 році на честь нідерландського героя Опору Георга Мадуро, який у 1945-му році загинув у Дахау. Це найбільша у світі збірка мініатюрних будівель, найхарактерніших об'єктів Нідерландів у масштабі 1:25: мережа каналів, найвідоміші історичні споруди, аеропорти, вокзали, причали та кораблі на них, важливі залізничні вузли, дюни, вітряки тощо.

Останнє місто, яке представляє автор, – Амстердам (виникло близько 1275-го року), столиця Нідерландів, місто-водний лабіринт. Неповторний вигляд міста створюється завдяки поєднанню різноманітних стилів та епох. Центром Амстердама вважають район, де знаходиться площа Дам, де стоїть королівський палац і монумент жертвам Другої світової війни

Публіцист повідомляє, що Амстердам – «другий після Роттердама морський порт Нідерландів, що має розвинуте кораблебудування, авіаційна, радіотехнічна, поліграфічна, харчова промисловість, банківська, фінансова, страхова справи, інформаційно-консультативні служби, гранування алмазів і т. д., що там один з найкращих у світі аеропортів Схіпгол» [14, с. 177].

Чим може зацікавити це місто туристів? Автор зазначає: «Амстердам – центр культури не тільки національного, а й світового значення. Тут існує найбільший у країні університет, заснований 1632-го року, та ряд вищих навчальних закладів, Державний музей (Райксмузеум), Будинок-музей Рембрандта, Історичний музей Амстердама, Музей воскових фігур мадам Тюссо, Музей Ван Гога, Музей пива, Музей тропіків та інші музеї, пам'ятники видатним особистостям, десятки будівель загальнонаціональної гордості, оригінальні вулиці, парки, сквери, майдани тощо» [14, с. 178].

Окрему увагу В. Вознюк приділяє Державному музею (Райксмузеум), скарбниці Нідерландів, де функціонують відділи: живопису, скульптури і декоративно-ужиткового мистецтва, національний кабінет гравюр і відділ мистецтв Сходу. Кожен з них має свої, локальні, виставкові зали. Публіцист докладно описує різні колекції живопису, і навіть окремі картини. Зупиняється на історії створення всесвітньо відомої картини Рембрандта «Нічна варта» («Загін капітана Франса Баннінга Кока й лейтенанта Віллема ван Рюйтербурха (1642 рік)), технічних особливостях відтворення сюжету.

Цікаво, що сюжет картини мав продовження: «... у 2006-му році двадцять дві фігури з «Нічної варти» постали на амстердамській площі Рембрандта (Рембрандтплейн) перед пам'ятником славетному митцеві... Начебто герої художника, відлиті з бронзи, охороняють його» [14, с. 184].

Наступна зупинка автора – амстердамський Будинок-музей Рембрандта ван Рейна. Автор розмірковує над трагічною долею Рембрандта, який втратив кохану жінку, сина, зазнав банкрутства: «У бідності і в забутті пішов із життя великий майстер, який подарував світові 650 картин, величезну кількість гравюр і малюнків...» [14, с. 184].

Публіцист звертає увагу читачів на історичні парадокси: завдяки описам домашнього майна, які зробили судові виконавці, забираючи майно художника, інформації про те, кому були продані конфісковані з оселі речі, працівники музею змогли відновити інтер'єр будинку Рембрандта. Автор зазначає: «Дослідникам допомогли і деякі твори Рембрандта, де були змальовані окремі елементи його оселі або ж зброя, антикварні та інші предмети з домашньої колекції» [14, с. 187].

На Володимира Вознюка справило враження і відвідання церкви, прихожанином якої був художник. *Oude Kerk* («Стара церква» в перекладі українською) – «найстаріша культова споруда в Амстердамі, єдина будівля, котра залишилась такою ж, якою була за часів Рембрандта. Збудована в XIII столітті...» [14, с. 189].

Рембрандт там хрестив своїх дітей, там похована його дружина Саксія. Екскурсовод розповів публіцисту, що сонячний промінь кожного року дотикається до могили Саскії тільки 9 березня. У В. Вознюка відразу «спалахнула асоціація»: «9 березня – день народження Тараса Григоровича Шевченка. Очевидно, не випадково небесний промінь дотикається до могили Саскії в цей день, адже наш великий письменник і художник був одним з найщиріших шанувальників Рембрандта ван Рейна, твори котрого стали для нього неперевершеними зразками майстерності, навіть сприяли присвоєнню йому звання академіка» [14, с. 190].

У назві розділу «Постійне прагнення неординарності?» бачимо знак запитання, тому що автор, і це можна побачити із підтексту, хоча і старається бути об'єктивним, не завжди погоджується з деякими «свободами» нідерландців (наприклад, з легалізацією проституції і наркотиків). Автор зупиняється на описі району «De Wallen» («Стіни»), відомий усім як «Червоний квартал» або «Вулиці червоних ліхтарів», який знаходиться в старій частині міста: «Це – мережа вулиць і провулків, де є, за даними нідерландських джерел, сто однокімнатних квартир, над входом до котрих світяться червоні ліхтарі. Їх орендують повії та зрідка ladyboys (трансвестити; таких, проте, там не побачив), які з-поза скляних дверей або з вікна пропонують свої сексуальні послуги... Є там також магазини сексу, театри сексу, виставки-щілини, музей сексу, музей коноплі та кафе-шопи, де продають марихуану» [14, с. 193-194].

Розповідаючи про «Червоний квартал», публіцист посилається на публікації журналістів: «З публікацій нідерландських журналістів випливає, що майже всі повії на когось працюють, майже всі в секс-індустрію були кимось втягнуті» [14, с. 195]. Сутенерство в Нідерландах заборонене законом, тому у автора виникає риторичне запитання: «Тож як їм вдається викручуватися?» [14, с. 196].

В. Вознюк зупиняється на докладному описі монументу жертвам переслідувань і дискримінації через нетрадиційну сексуальну орієнтацію. Він

знаходиться в центрі Амстердама, його відкрито 5 вересня 1987 року. Монумент скомпонований з трьох рожевих гранітних трикутників: «Ця трикутна конструкція заснована на символі рожевого трикутника, котрий зобов'язані були носити в'язні-геї у фашистських концтаборах. Жертвами нацизму стали біля 50 тисяч таких осіб. Згодом рожевий трикутник визнали офіційним символом руху за права геїв» [14, с. 198].

Далі публіцист передає свої враження від вечірнього та нічного Амстердаму (він влітку 2008-го року був там разом з товаришем). Перше, що вони побачили, була вивіска секс-музею («для багатьох незвичний заклад» [с. 199]. Автор надає подробиці, які можуть зацікавити чи, навпаки, не зацікавити, туристів: «За дуже помірну ціну – 3 євро – експозицію можна оглядати майже до півночі. Заманює відвідувачів і незвична чоловіча фігура при вході. Стоїть, виготовлений з воску, чолов'яга. На голові в нього ширококрисий капелюх, старанно обгорнувся в довгий плащ. Коли підходите до нього, починає бурмотіти, наближатися також до вас, а порівнявшись, різко розгортає поли плаща, демонструючи своє голе тіло» [14, с. 199].

Автор не приховує свого ставлення до цього: «... фігура отого чолов'яги викликає у різних відвідувачів різні емоції» [14, с. 199], хоча жіночі воскові фігури жінок секс-символів, Мата Харі і Мерілін Монро, викликають його захоплення: «то воскові фігури... виконані на високохудожньому рівні, то – справжні мистецькі твори» [14, с. 199].

У музеї статеві стосунки чоловіка й жінки відтворюються фігурками та ілюстраціями. Автор зазначає: «Там, насправді, чимало показового і повчального. Але окремі експозиційні розділи, де висвітлено становлення і розвиток «секс-індустрії», викликають найчастіше огиду, там, на мій погляд, дуже мало еротики, домінує порнографія. Хоч пізнавально оглядати і «Зал різних збочень», і виставки, де показані різноманітні середньовічні «пояси вірності» та наймодерніші контрацептиви» [14, с. 200]. Кожен читач, який прочитає репортаж В. Вознюка з музею, сам вирішить, чи треба йому туди завітати.

Далі публіцист робить деякі зауваження про Королівський палац, храм Господній, більш детально описує Музей мадам Тюссо (другий після Лондона музей воскових фігур). При вході до музею відвідувачів зустрічає відтворений з воску Рембрандт ван Рейн. Позитивні емоції автора визиває те, що в цьому музеї можна ознайомитись з історією Нідерландів та його столиці. Він описує різні зали музею, де розташовані воскові фігури видатних людей.

Із захопленням автор відтворює виступ акробатів і клоуна у скверіку неподалік від площі Рембрандта.

Далі оповідь стосується видатних людей Нідерландів. Це художник-графік Моріс Корнеліс Ешер, який «прославився своїми концептуальними літографіями, гравюрами на дереві та металі, де майстерно продемонстровано пластичні аспекти понять безкінечності й симетрії, а також особливості психологічного сприйняття складних тривимірних об'єктів» [14, с. 203].

Це найвидатніший нідерландський кінорежисер Паул Верхувен. Публіцист розповідає про його життя і творчість, називає численні кінострічки, премії митця. Зацікавила В. Вознюка і кінодоля голландки Фамки Янссен – «зразок того, як топ-модель може досягти успіху і на акторській стезі» [14, с. 205].

Це всесвітньовідомий диригент і скрипаль Андре Ріе. Особистість, яка «творить культуру Нідерландів сьогодні» [14, с. 206]. Автор описує свої враження від виступу оркестру Андре Ріе в Амстердамі влітку 2008-го року на стадіоні «Арена», який вміщує 26 тисяч осіб, вміло передає це дивовижне дійство.

Публіцист розмірковує над тим, чому глядачами і слухачами були люди середнього та старшого віку, а не молодь, чому там не було вихідців із неєвропейських країн. Автор робить припущення: «Очевидно, культура Європи їх іще не асимілювала. Кожному своє?» [14, с. 213]. Риторичне запитання спонукає читачів замислитись над цією проблемою.

В. Вознюк знайомить читачів і з творчою біографією естрадного співака Марка Роберто Борсато, описує деякі його концертні програми, зазначає, що

«робота на сцені самого Марка Борсато – це майстерність і самовіддача найвищого гатунку» [14, с. 214]. Важливим для українського автора є і те, що співак – амбасадор створеної при ООН структури, котра опікується дітьми у країнах, де відбуваються війни. Публіцист описує фрагмент концерту, коли присутнім на стадіоні показали відеосюжет із Північної Уганди, де Марко Борсато спілкується з тамтешньою малечею і надуває для них білі кульки з написом «Діти війни». Співак розповідає про те, в яких умовах опинилися ці діти. Потім проводиться збір пожертвувань для цих дітей.

Осмислюючи здобутки нідерландців у минулому і в наш час у різних сферах і галузях, Володимир Вознюк зазначає: «вражають їхні наполегливість, працездатність, працелюбність – від простолюдина до короля. І нам, українцям, не варто забувати давнє народне твердження: «Праця єдина з недолі нас вирве» [14, с. 215].

Публіцист, із захопленням та гордістю говорить про працелюбність, наполегливість нідерландців, про їх здобутки і досягнення. Він вважає, що досвід цього працелюбного народу може бути прикладом для українців, наводить крилатий вираз Б. Грінченка «Праця єдина з недолі нас вирве» [14, с. 215].

У розділі «Українські долі» розглядаються життєві історії українців, які потрапили до Нідерландів. Перший, про кого розповідає Володимир Вознюк, – Євген Коновалець, «активний борець за права українців, за становлення України» [14, с. 216]. Автор розповідає про його життя та діяльність, направлену на боротьбу за незалежність України. За його участю в еміграції були створені Українська військова організація (УВО), Організація українських націоналістів (ОУН). За наказом радянської влади його було вбито 23 травня 1938-го року. В. Вознюк посилається на книгу вбивці Є. Коновальця, Павла Судоплатова, агента радянських спецслужб (книгу «Спецоперації. Лубянка и Кремль 1930-1950 года» було видано видавництвом «Олма-Пресс» у 1997 році в Москві). З книги автор дізнався, що Судоплатов неодноразово зустрічався з Є. Коновальцем у різних країнах і

навіть відвідував разом з ним могилу Симона Петлюри в Парижі. Остання зустріч відбулась у Роттердамі, в ресторані готелю «Атланта». Вбивця подарував Євгену Коновальцю коробку цукерок, в яку був вмонтований вибуховий пристрій. Так закінчилось життя національного героя.

Публіцист зазначає: «Євген Коновалець, полковник армії УНР, командант УВО, голова Проводу українських націоналістів, який боровся за славу, могутність, багатство української землі, спочиває на роттердамському цвинтарі Кросвейк. Могила вкрита мармуровою плитою, на ній напис: «Євген Коновалець», а під ним – тризуб з мечем у центрі, знак ОУН. У головах – козацький хрест. На гілках дерева, що нависає над могилою, звично бачити український національний прапор» [14, с. 220].

Далі автор розповідає життєву історію своїх нідерландських приятелів Тетяни та Ігоря, колишніх громадян України, які живуть у Нідерландах вже 14 років, викладає прості умови виживання будь-яких мігрантів: «Спочатку жили в таборі для переміщених осіб, вивчали мову, бо задля одержання громадянства обов'язково треба володіти голландською хоча б так, аби міг нею спілкуватися на побутовому рівні. Друга умова – прожити в країні не менше п'яти років...Тож працювали й працювали» [14, с. 222-223], подробиці їх життя, побуту можуть стати в нагоді тим людям, які захочуть переїхати жити в цю країну.

Наступна історія подружньої пари – голландця Гербрандта і українки Оксани, які познайомилися випадково в Брюсселі. Автор розповідає історію їх знайомства, кохання. Цікаво, що Гербрандт поїхав в Україну просити благословіння на одруження в батьків Оксани і навіть прийняв віру майбутньої дружини.

Далі публіцист представляє історію українки, Аліни, уродженки прикарпатського міста, двох доньок чернівецьких знайомих, які вчилися в університеті Гронінгена та інших українців.

Останні рядки книги «Лелістад-Чернівці-Лелістад-Чернівці, 7 липня 2007 року – 7 червня 2009» [14, с. 228] дають точне уявлення про те, коли і де

публіцист писав свої нариси. Останній абзац можна вважати висновком, який передає любов автора до Нідерландів, повагу до людей, які живуть в цій країні: «Багата і цікава країна приваблює до себе впродовж століть. Приваблює своєю культурою, зразками працьовитості, наполегливості, мудрості й майстерності... Вчимося у нідерландців і ми. Вчимося на помилках і втратах, але насамперед на їхніх унікальних здобутках. Не знаю, чи хоч трішечки вдалося, та намагався переконати читачів, що у голландців можна багато чого перейняти і, осмисливши, запровадити у себе, в Україні» [14, с. 228].

Цей зв'язок між двома країнами читач відчуває постійно: навіть назва книги В. Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» вже вказує на нього. У книзі присутній український контекст. Зазначимо, що він присутній не тільки в тих розділах, де йдеться про родичів письменника, які емігрували до Нідерландів. В. Вознюк постійно порівнює природу тих країн, де він подорожує (а до Нідерландів він їде через Німеччину, Люксембург, Бельгію), з українськими Карпатами, річками, хатами. Наприклад, говорячи про своє гостювання у гірському селі Жевр (Бельгія), автор зазначає: «Воно вразило надзвичайною схожістю з нашою карпатською Виженкою, селом... Трохи відрізняються від гуцульських їхні будівлі, але пасовища для корів, овець, коней (у Карпатах такі пасовища називають толоками) облаштовані так само, хіба що оточені вони не звичним для нашого ока смерековим воринням, а переважно дротяною або змонтованою зі спеціальних металевих каркасів огорожею ... Усі сільські дороги и вулиці заасфальтовані або вкриті бруківкою, на кожному перехресті працюють удень і вночі світлофори, чого, на жаль, у Виженці нема» [14, с. 18-19].

Автор порівнює не тільки природу, а й багато важливих аспектів життя людей: мовну політику Бельгії і України, їх економічний та політичний устрій, добробут людей, натякаючи на цивілізаційний приклад європейських країн. Наприклад, говорячи про те, що в Нідерландах правила дорожнього руху вивчають у школах, у тому числі для того, щоб їздити мопедом, автор зазначає, що це «як не прикро, не роблять у нас» [14, с. 24].

Деякі відомості є важливими для тих українців, які не просто збираються подорожувати Нідерландами, а які хочуть туди мігрувати. Автор, наприклад, попереджає: «Посвідченням водія, виданим в Україні, можна користуватися лише протягом шести місяців, а відтак – підтверджуй водійську вправність і знання правил дорожнього руху (попередньо опанувавши 500 тестових завдань) перед нідерландськими екзаменаторами» [14, с. 23].

Публіцист неодноразово згадує українців, які живуть в Нідерландах, у яких по різному склалися долі, але майже ніхто з них не забуває про Україну.

Зазначимо, що в книзі Володимира Вознюка наявні фотографії: портрети видатних людей певних країн (у нашому випадку портретів художників, а також їх картин), портрети звичайних людей, зображення міст, замків, пам'ятників, соборів, палаців, музеїв, засобів пересування, будинків, готелів, торгових центрів, мостів, вітрильників, вокзалів, природи (пейзажі) тощо, які допомагають краще зрозуміти і усвідомити особливості культури та побуту нідерландців.

Таким чином, Володимир Вознюк, один з найвідоміших українських публіцистів, у своїй книзі «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» зміг передати історію та сучасність Нідерландів, показати цю країну з різних боків, представити майже всі сфери діяльності людей.

Комунікативна стратегія автора виявляється у виборі композиційного типу побудови книги, прийомів подання фактів, специфіці їхнього висвітлення, загальній тональності тексту. Композиція книги В. Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» не розгортається в строгій послідовності мандрів публіциста, вона заснована на логіці причинно-наслідкових зв'язків, у кожному розділі висвітлюється якась сфера, особливість життя нідерландців. Оповідь про сучасне супроводжується спогадами про минулі подорожі до Нідерландів, наявні порівняння нідерландського та українського контекстів.

РОЗДІЛ 3

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

КНИГИ ПУБЛІЦИСТА

3.1. Специфіка жанротворення

У сьогоденній журналістиці спостерігається тенденція синтезу та взаємопроникнення елементів різних жанрів у межах одного тексту. Жанрів у «чистому» вигляді майже не існує. У назві книги Володимира Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» (2009) дається авторське бачення жанрової природи цієї книги. Дозволимо собі не погодитись з публіцистом. У есеїстиці переважає не науково-інформативний тип зображення, який превалує в книзі В. Вознюка, а художньо-філософський.

В. Галич визначає есеї як «короткі наукові, критичні та інші твори вільної композиції, які трактують часткову тему і передають пов'язані з нею індивідуальні враження й міркування» [16, с. 317]. Тексти Володимира Вознюка не є короткими, передають не тільки враження та емоції автора, а в першу чергу історичний, науковий, культурологічний сенси зображуваного. Також фрагментарність та іронічність, які є рисами сучасних есеїв, зовсім не притаманні творам цього автора.

Есеїзм є типом сучасного синтетичного мислення, він може бути притаманним не тільки есею як жанру, а й багатьом іншим жанрам журналістики, оскільки емоційне відтворення дійсності, проблем, які хвилюють багатьох людей, може бути відтворене в нарисі, життєвій історії, статті, рецензії та інших жанрах.

Костянтин Родик у статті «Інший досвід. Книжка дорожніх нотаток про невідоме Закарпаття» робить спробу класифікувати подорожні нариси (він їх називає «дорожні нотатки») сучасних письменників. Він зазначає: «Світлана Пиркало, Ірена Карпа та Людмила Таран перетворюють мандрівні рефлексії на теми й сюжети своїх книжок. Микола Рябчук пропонує читачеві

політологічний різновид дорожніх нотаток (Сад Меттерніха. – Л.: Класика, 2008), Володимир Вознюк – культурологічний (Відкриваю Нідерланди по-українськи. – Чернівці: Книги-XXI, 2009), Олег Сидор–Гібелінда – мистецтвознавчий (Українці на Венеційській бієнале. – К.: Наш час, 2009), Максим Кідрук – географічний (Мексиканські хроніки. – К.: Нора-Друк, 2009) а Валерій Бобрович – навіть мілітарний (Як козаки Кавказ воювали. Щоденник сотника Устима. – К.: Зелений пес, 2009). Класичні, тобто журналістські, дорожні нотатки репрезентує книжка Олександра Гавроша "Точка перетину"» [51].

Як бачимо, автор розвідки наголошує на культурологічній направленості книги Володимира Вознюка, з чим ми погоджуємось. Відомо, що культурологія – наука, яка вивчає специфіку розвитку матеріальної та духовної культури людей. Публіцист відображає у своїй книзі саме історію, устрій, культуру, традиції, побут нідерландців.

Як відомо, у нарисі відображаються дійсні події та факти. Автор змальовує все те, що бачить своїми очима, передає це з документальною, фактографічною точністю, а саме змальовує людей, їх дії, вчинки, події, епізоди, краєвиди та свої враження від побаченого, що є характерними рисами подорожнього нарису.

Водночас, він користується науковими даними з енциклопедій, словників, наукових досліджень, туристичних путівників, свідченнями очевидців, інтернет-повідомленнями, використовує свої спогади, бо він був у Нідерландах неодноразово. Це розширює просторово-часові межі оповіді, дає можливість автору більш широко і докладно, ніж у нарисі, підійти до викладу матеріалу.

Розділ «Трохи історії...» нагадує енциклопедичну статтю. Публіцист постійно звертається до досвіду вчених: «Як дослідили археологи, Нідерланди були заселені після останнього льодовикового періоду, коли там утворилася тундра з бідною рослинністю... Найдавніші предки голландців, твердять

учені, жили на пагорбах уздовж морського узбережжя, поступово відвойовуючи у води прибережні ґрунти» [14, с. 32]; «А сліди римської культури археологи виявляють досі, бо за їхніх часів будували фортеці, мостили дороги, прокладали канали поміж річками... Історики нагадують про велике повстання проти римлян на території Нідерландів у 69-70-му роках н. е.» [14, с. 33]; «з праць учених-іхтіологів довідуємось, що нідерландські води – улюблене місце побутування оселедців» [14, с. 40].

У розділі «Особливості природні та рукотворні» автор теж використовує багато наукової термінології, посилається на енциклопедії, словники. Наприклад, описує високотехнологічні вітряки, які виробляють електроенергію, захисні дамби, які були побудовані через загрозу повеней, пояснює, чому було створено системи каналів зі шлюзами, чому відбувалося осушення заток. Такі епізоди нагадують науково-популярну статтю.

Багато епізодів книги схожі на репортажі з місця події. Наприклад, у першому розділі «Фрагменти п'ятої подорожі», говорячи про «колишній високий статус міста» [14, с. 8], автор описує «багатющу виставку, де представлені унікальні експонати римського періоду з кількох найвідоміших європейських музеїв (Лувр і т. д., і т. п.)» с. 8, у тому числі колекцію золотих монет, що були виготовлені у Трірі («у 291-430-ому роках тут розташовувався один із головних монетних дворів Римської імперії» [14, с. 8]). Читач відчуває особисту присутність автора на цій виставці. Іноді публіцист включає в свою оповідь розповіді (свідощтва) очевидців або учасників подій. Це надає тексту динамічності, достовірності.

Деякі епізоди книги мають ознаки не тільки подорожнього нарису, а й нарису проблемного, коли автор висвітлює проблеми нідерландського суспільства, випадки тероризму, релігійних протистоянь. Наприклад, він розповідає про жорстоке вбивство Тео ван Гога, кінорежисера, публіциста й актора, який разом із Ауаан Гірсі Алі (голландкою сомалійського походження, котра яскраво заявила про себе публікаціями з питань фемінізму і критики ісламського фундаменталізму) створив фільм «Submission» («Підкорення»), в

якому висвітлено практику примусового обрізання жінок в ісламських общинах та впокорення їх іншими методами. В. Вознюк зазначає: «Після демонстрації фільму режисерові почали погрожувати смертю, але він не брав цього до уваги, відмовився і від охорони, що йому запропонувала поліція. 2 листопада 2004 року, у вівторок, в Амстердамі його тіло прострелив сімома кулями 26-літній голландець марокканського походження» [14, с. 59]. Автор проводить аналогію між цим злочином і вбивством 6 травня 2002 року Піма Фортуйна, популярного у той час в Нідерландах через свої антиеміграційні погляди та своєрідне трактування асиміляційних процесів мусульманського населення в голландське суспільство. Ці дві людини пов'язані тим, що перед смертю Тео ван Гог працював над фільмом про П. Фортуйна. Публіцист зазначає: «В обох злочинах простежують сліди ісламських фундаменталістів. 18 березня 2007 року, за чотири місяці до 50-літнього ювілею Тео ван Гога, в амстердамському Оостпарку, неподалік від місця його загибелі, відкрито пам'ятник цьому синові голландського народу. Отже, не така вже й проста ситуація в Королівстві» [14, с. 60]. Також тут наявні елементи життєвих історій.

І. Михайлин у словнику «Журналістика: словник-довідник» зазначає, що життєва історія – «художньо-публіцистичний жанр, предметом якого є цікаві для загалу епізоди, ситуації, вчинки, колізії з життя звичайних і видатних осіб сучасності. Життєва історія створюється на документальному матеріалі за допомогою переважно художнього методу; в її основі – образне відтворення дійсності, а тому вона споріднена з документальним оповіданням» [26, с. 59].

У розділі «Справи буденні та святкові» автор відтворює історії гостювання у Ане та Ади, приятельок його нідерландської рідні. У в цьому нарисі використані елементи їх життєвих історій ([14, с. 118-121]), публіцист не розповідає всю біографію цих людей, а висвітлює найцікавіші епізоди їх життя. У розділі «Острів Амеланд» він розповідає життєву історію діда родини Гофкерів та його нащадків задля ілюстрації особливостей діяльності людей на

цьому острові. У розділі «Українські долі» розглядаються декілька життєвих історій українців, які потрапили до Нідерландів.

Думки, роздуми публіциста ілюструються певними епізодами, в яких він розповідає про себе, свої подорожі та зустрічі, своє світосприйняття, своїх друзів, знайомих, родичів, які живуть в Нідерландах. Постскриптом до книги містить важливе уточнення: «Наголошую, що все написане виникло насамперед завдяки сприянню моєї нідерландської родини. Завдяки їй побував у різних куточках країни, познайомився з культурою, звичаями, побутом, з багатьма місцевими особливостями, з непересічними людьми» [14, с. 229].

Автобіографічність має сюжетотворче значення і може розглядатися як одна з комунікаційних тактик автора. Наприклад, розповідаючи про німецьке місто Трір, публіцист згадує, що там народився Карл Маркс, говорить про своє сприйняття його вчення: «Ні я, ні дружина, ні наші родичі з Нюрнберга та Нідерландів ... ніколи серйозно не переймалися ідеями комуністичного і соціалістичного рухів, основу котрих сформував Карл Маркс. Але в студентські роки постійно вивчав його праці, наполегливо і доволі важко конспектував їх, бо мусив, коли вивчав історію КПРС, діамат, істмат, політекономію капіталізму і політекономію соціалізму (жартували, що це та сама політекономія капіталізму, але переставлена на соціалістичні рейки), науковий комунізм, історію філософії... То ж хіба можна було в Трірі не зацікавитися інформацією про цього, хочемо так трактувати чи ні, насправді всесвітньовідомого філософа й економіста?» [14, с. 6].

Подорожні нариси В. Вознюка відрізняються емоційністю та відкритістю, вони включають в себе і жанрові елементи есею, які проявляються в описі й авторській оцінці фактів і подій, проблем суспільства і особистості, внутрішніх роздумах автора.

У своїй книзі В. Вознюк використовує художні твори (літературні жанри) чи їх елементи. Він неодноразово згадує і цитує вірші українських поетів. Наприклад: «Влітку, проїжджаючи біля села Баарн, побачив неймовірної краси картину, котра мимоволі рядки з вірша Богдана-Ігоря

Антонича «Село»: «Вливався день до долини, мов свіже молоко до миски» спонукала переінакшити по-своєму: «Туман вливався до долини, мов свіже молоко до миски» [14, с. 28].

Описуючи комплекс-меморіал жертвам Другої світової війни скульптора Яна Віллема Редекера в Амстердамі, публіцист згадує віршовані рядки голландського поета Адріаана Ролланда Гопста:

Від землі і до неба
 волі не знало
 жодне створіння під сонцем,
 окрім сонця самого
 і високих зірок.
 Всі вільні сьогодні,
 та забути не можна,
 як нас визволяли
 із підземного світу,
 як нас боронили,
 щоб квітло життя.
 І воля сьогодні
 дарована всім» [14, с. 46].

Також декілька раз автор цитує свої вірші, які він склав саме під час тих подій, які описує. Наприклад, розповідаючи про амстердамський зоопарк, він вбачив за доцільне розмістити свій вірш, в якому передається внутрішній світ лева: «Сонливими були і дев'ятеро левів, котрі спонукали написати вірш «З амстердамського зоопарку»:

Ти гроші заплатив, а звірі сплять.
 Зневажливу спину у лева бачиш.
 Далекий він од всіх людських понять,
 він - лев і цар, а тут – життя собаче.

Хтось, десь, колись вписав у рід котів
 прадавніх предків. Може б, це й пробачив,
 та тут – щодень, то кожен б цвіркотів:
 – Чому не злий? Чому такий ледачий?

Вони ж його загнали у вольєр
 і застелили зверху неба клаптик.
 Не до бар'єру вабить інтер'єр,

тут існування – практика із практик.

І краще спати. Бачаться тоді
всепереможні, нескінченні гони.
І мчать за ним левиці молоді –
такі красиві, як в людей мадонни.

І краще спати. Тільки поміж снів
дарує всім він радість променаду.
Він тут людей вже вивчити зумів –
за променад кидають кістку радо» [14, с. 103].

Говорячи про морських котиків, які живуть біля острова Амеланд (розділ «Острів Амеланд»), В. Вознюк під впливом позитивних емоцій склав вірш, який присвятив своїм онукам, Володі та Максимові:

Щастить морському котику –
лежить на мілині.
Стару голландську готику
він бачить вдалині.

Його сюди із Данії
провадив риб екскорт,
на островах Фрісландії
у котиків курорт

Для радості всі дані є,
все має, що хотів,
та від родини з Данії
ще не було листів.

Та й з дивизни підскакує,
тут інша в нього суть:
не котиком, собакою
в Голландії їх звать.

Вірш гумористичний, дитячий, але в ньому міститься інформація про те, що влітку морські котики припливають з Данії на острови Фрісландії (один з островів – Амеланд, саме біля нього посеред Вадденського моря є невеликий (приблизно 100 квадратних метрів) піщаний острівець, де вони живуть), що в Нідерландах їх називають морськими собаками.

Говорючи про скульптурну фігуру хлопчика біля музею просто неба Мадюродам, В. Вознюк переказує прадавню голландську легенду, яку жителі Нідерландів передають з покоління в покоління. Малий хлопчина побачив, що в дамбі утворилася дірка, з якої ллється вода. Він закрити той отвір і так простояв до ранку, доки його не знайшли дорослі. Так він став безіменним легендарним національним героєм. Його пам'ятають на батьківщині.

3.2. Сильова манера автора

Вище ми зазначали, що Володимир Вознюк у подорожніх нарисах не тільки зображує, що бачить під час відвідування Німеччини, Люксембургу, Бельгії, Нідерландів, а й користується своїми знаннями, спогадами з попередніх поїздок попередніми записами, посилається на інші джерела, цитує їх (свідчення очевидців, туристичні путівники, словники, енциклопедії, журналістські статті, науково-популярна література, інтернет-повідомлення, статистика, художня література). Зрозуміло, що у наукових джерелах, історичних довідках використовується наукова термінологія. Саме науковий стиль характеризується наявністю термінів, точністю і логічністю думки, її послідовним поданням і об'єктивністю викладу, що є характерним і для деяких епізодів книги «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї».

Наприклад, описуючи національні голландські одяг та взуття у розділі «Зауваги про їхнє село», автор посилається на наукові джерела, туристичні путівники та свідчення очевидців: «З етнографічної літератури довідуємось, що народні голландські костюми в сільській місцевості носили ще в перші десятиліття ХХ століття» [14, с. 122]; «Туристичні путівники по Голландії стверджують, що народні костюми ще носять жителі острова Маркен і в деяких рибачьких селах, але, мені підказали, те робиться задля туристів» [14, с. 124], а також на інтернет-повідомлення і статистику: «З повідомлення на їхньому сайті довідався, що Стапгорст (мабуть, весь муніципалітет) займає

площу в 135, 7 квадратних кілометрів. Станом на 1 січня 2005 року в ньому мешкали 5 214 чоловіків і 5 069 жінок. Статистика різних років свідчить про стабільну кількість населення» [14, с. 126].

У цьому ж розділі, розповідаючи про розвиток квітникарства у Голландії, автор також посилається на наукові та науково-популярні джерела: «В книзі „Країни світу. Європа” (стор. 189) зауважено: „Тюльпани залишаються предметом експорту і сьогодні. В країні щороку вирощують понад 7,5 млрд цибулин! Правда, не лише тюльпанових, а також гіацинтів та нарцисів...”. На 194-ій сторінці науково-популярного географо-етнографічного видання „Західна Європа” додатково прочитаєте: „За масштабами оборудок перше місце займає аукціон в Алмері. На аукціоні представники різних фірм, змагаючись один з одним, закупають партії квітів і відправляють їх переважно за кордон”» [14, с. 130].

Розділ «Справи буденні та святкові» починається цитатою з книги «Країни світу. Європа», виданій 2006-го року харківським видавництвом «Фоліо», автор, навіть, вказує сторінку, на якій розміщено цей текст про Нідерланди, 192-гу: «У великих та малих містах ви можете дуже легко визначити, який сьогодні день тижня, не зазираючи у календар. Вам допоможуть нідерландські господарки. Якщо ви бачите повсюди розвішану білизну, це – понеділок. У цей день у Нідерландах велике прання. У вівторок жінки прасують те, що випрала минулого дня. Середа присвячена дітям: тих, хто навчається у молодших класах, навіть раніше відпускають додому. У четвер голландці ремонтують усе, що зламалося, порвалося, вийшло з ладу. П'ятниця – день, коли всі працівники отримують зарплату і оплачують рахунки за світло, житло та телефон. А їхні дружини, матері та дочки цього дня влаштовують генеральне прибирання. Вони миють не тільки підлогу в домі, але й вікна та навіть тротуари перед будинками. Першу половину суботнього дня займає подорож по магазинах, а потім настає час розваг та відпочинку – до наступного понеділка» [цит. за: 14, с. 93].

У розділі «Особливості природні та рукотворні» автор надає відомості про природу, ландшафт, дороги, кліматичні, погодні особливості Нідерландів, тому використовує багато історичних довідок, наукової термінології, посилається на словники, пояснює різні назви і терміни простою доступною мовою. Наприклад: «Низовинні простори, розміщені нижче рівня моря і захищені від нього узбережними дюнами й дамбами, називаються маршами, відвойовані у моря землі – польдерами» [14, с. 26]. Говорячи про постійну зміну погоди, публіцист використовує свої записи від 27 липня 2007 року, де щогодини, а подекуди кожні 15 хвилин фіксує її зміни.

Надаючи історичні відомості про острів Амеланд, публіцист також посилається на різні джерела: «У брошурці про Амеланд прочитаєте... У статті нідерландською мовою в Інтернеті сказано...» [14, с. 144]; «А першу писемну згадку про нього віднайшли у своєрідному нідерландському літописі „Книзі монахів”, де сказано, що у VIII столітті Амеланд називали Амбла» [14, с. 145]; «Історики підкреслюють те, що Амеланд століттями був незалежним...» [14, с. 145].

У розділі «І давнє бережуть, й новітнє творять»,_говорячи про те, що Тарас Шевченко був шанувальником Рембрандта ван Рейна, опановував офортну манеру і техніку цього художника, В. Вознюк для підтвердження своїх слів цитує фрагмент статті «Офорти Т.Г. Шевченка» з «Шевченківського словника» (том 2, К., 1977, с. 74) [14, с. 190-191].

Публіцист користується матеріалами книги вбивці Євгена Коновальця, Павла Судоплатова, агента радянських спецслужб (книга «Спецоперації. Лубянка и Кремль 1930-1950 годи», Москва, «Олма-Пресс», 1997), розповідаючи про життя і смерть нашого національного героя (розділ «Українські долі») [14, с. 217-218].

Розповідаючи про життя і творчість Рембрандта, Володимир Вознюк спирається не тільки на свої враження від відвідування амстердамського Будинку-музею Рембрандта ван Рейна, свої знання, а й на художню літературу. Він цитує роман Тейна де Фріса «Рембрандт» (Київ: Мистецтво, 1995, 304 с.),

цитує також також французького живописця Ежен Делакруа, який сказав: «... правда – найпрекрасніша і найрідкісніша на світі» [цит. за : 14, с. 185].

Багато в книзі «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» і епізодів, які характеризуються образністю і художністю (це основні ознаки художнього стилю). Нарис – художньо-публіцистичний жанр, який поєднує в собі елементи публіцистики (фактографічне зображення дійсності) і художньої літератури (образне відтворення дійсності).

Письменницька публіцистика, за визначенням В. Галич, вирізняється «посиленою увагою автора до використання різноманітних художніх засобів, багатством стильових підходів і жанрових форм, емоційним відображенням дійсності й художністю типізації її сутнісних явищ, особливим переплетенням публіцистичних пафосів, філігранним механізмом прагматики, автобіографічним синергеном, поглибленою інтертекстуальністю, високим філософським звучанням...» [16, с. 58].

Вознюк вдається до використання засобів увиразнення мови, тропів (метафори, порівняння, епітети), інтонаційно-синтаксичних засобів (риторичні звернення та питання, інверсія), крилатих виразів, приказок. Наприклад, він демонструючи своє емоційне ставлення до подорожі до німецького міста Трір, використовує метафори для передачі своїх почуттів та вражень: «Подорож виявилася надзвичайно приємною і пізнавальною. Милували погляд звично впорядковані німецькі міста й села, щедрі цьогорічними врожаями поля. Але кілька разів мимоволі перехоплювало подих, коли доводилося проїжджати мостами над глибочезними проваллями, каньйонами» [14, с. 3].

В. Вознюк використовує найчастіше такий різновид метафори, як уособлення (персоніфікація), надаючи неживим об'єктам та явищам ознак живої природи або людських рис і якостей: «у долинах і по узгір'ях чіткими рядами тягнуться до сонця виноградники» [14, с. 3], «сірі хмари окупували небо повністю» [14, с. 27], «Ріка Мозель, що пропливає через Трір, того дня була привітною. Спокійно, поважно несла баржі, невеличкі судна, моторні

човни» [14, с. 4], «сірі хмари окупували небо повністю» [14, с. 27]; говорячи про дорожні знаки у Нідерландах, автор зазначає: «Знаки попереджують, рекомендують, обмежують, задалегідь підказують...» [14, с. 21].

У реченні «Хвилин через двадцять вітер почав кидатися негустими й дрібними краплями дощу – прекрасна ілюстрація до анекдоту, пов'язаного з Леонідом Кравчуком, коли той стверджує, що пройде поміж краплями» наявні не тільки метафори, епітет, а і ремінісценція, цитування слів колишнього президента України, Леоніда Кравчука, які мають певний підтекст, демонструють політичний хист Леоніда Макаровича знаходити компроміси [14, с. 27].

Публіцист неодноразово із захопленням та гордістю говорить про працелюбність, наполегливість нідерландців, про їх здобутки і досягнення. Він вважає, що досвід цього працелюбного народу може бути прикладом для українців, наводить крилатий вираз Б. Грінченка «Праця єдина з недолі нас вирве» [14, с. 215].

Автор, який надає інформацію про амстердамський зоопарк (розділ «Справи буденні та святкові»), відтворює сценку, в якій розповідається про мавп. Цей епізод просякнутий гумором: «А у вольєрі, де розміщені кайзермавпи, повеселилася вся моя родина. Кайзермавпи – дуже своєрідні примати. Вони невеличкі, тендітні, вкриті чорною шерстю, а мордочку обрамляють білі-білі вуса. Як на диво, точно такої конфігурації і мої сиві. Дружина, донька та внуки дружно вигукнули: „Дідусь!“. Всі розсміялися, сміявся подивовано і я» [14, с. 104].

Емоційний фон допомагають створити і порівняння: «А погода в Нідерландах буває такою, як примхлива жінка – настрої змінюється непередбачувано» [14, с. 27]; «Складається враження, що хтось зверху, десь там високо-високо вгорі, наче священик кропилом, освячує землю» [14, с. 27].

Використання метафор, епітетів, порівнянь, риторичних окликів і запитань демонструє емоційність автора, який бачить красу природи і вміло її передає. Зазначимо, що зразу після майже поетичного пасажу: «У тому

легкому, ніби з особливого повітряного молока, морі туману виділялися тільки крупи коней. Коли вони рухалися, складалося враження, що пливуть. Казка, та й годі!» [14, с. 28] дається майже наукова викладка особливостей погоди у Нідерландах, з точними цифрами та науковими термінами, що свідчить про те, що автор використовує і художній, і науковий, і публіцистичний стиль одночасно, в залежності від того, що чи кого він зображує.

Із жанрів усної народної творчості Володимир Вознюк найчастіше використовує приказки, причому і голландські, і українські. Наприклад, він наводить голландську приказку «Бог створив море, а голландці – береги» [14, с. 29], щоб обґрунтувати думку: «Варто наголосити, що на сьогоднішній день 25 відсотків території відвойовано в моря. Це при тому, що більша частина площі Нідерландів, зі смугою осушення включно, постійно залежною від припливів і відпливів, розташована нижче від рівня моря» [14, с. 29].

Говорячи про працьовитість, креативність, наполегливість голландців, автор інтерпретує українську приказку, вкладає в неї новий зміст: «Можна впасти на рівному місці», – люблять казати українці, а можна й на голому місці витворити щось варте уваги – підтверджують жителі Нідерландів» [14, с. 92].

Говорячи про закриту від сучасних впливів общину села Стапгорст, яка живе за звичаями попередніх століть (розділ «Зауваги про їхнє село»), автор використовує українську приказку: «Сьогодні ж сільська община не допускає в своє середовище чужинців, не тільки іноземців, а й іногородян, а тим більше, як вже сказано, іновірців. Наче дотримуються українського заклик: „Свій до свого по своє!“» [14, с. 125].

Описуючи особливості побуту голландців, їх звичаї, правила поведінки у розділі «Справи буденні та святкові», автор пригадує давню приказку: «До чужого монастиря не йдуть зі своїм статутом» [14, с. 115] і анекдот про те, що «радянських шпигунів іноземні розвідки виявляли насамперед через мітки під оком, котрі залишалися після того, як ті шпигуни пили чай. Вони, мовляв, не знали, що ложечку після розмішування цукру обов'язково треба вийняти з посудини. А ота клята ложечка і залишала свій слід – малесенькі синячки на

обличчі. Анекдот залишається анекдотом, бо ж знаємо, що на радянську розвідку працювало чимало людей високої культури, були й аристократи, але, не забуваймо, кожна нація, кожен народ мають свої особливі закони...» [14, с. 115].

Таким чином, усі ці та інші приклади свідчать про те, що Володимир Вознюк вивчав наукові, історичні, етнографічні, журналістські, літературні джерела про Нідерланди, він описує не тільки те, що бачить, а і викладає те, що знає, іноді цитує свої записи, які робив під час попередніх відвідувань Нідерландів. Це розширює просторово-часові межі нарису.

У подорожніх нарисах Володимира Вознюка наявні елементи проблемного нарису, статті, життєвої історії, репортажу, спогадів, есею. Автор цитує художні твори (свої вірші та вірші інших поетів, легенди).

Для яскравого розкриття авторської думки В. Вознюк використовує різні види образного зображення (опис подій, фактів, людей, тварин, живої та неживої природи, пам'яток архітектури, живопису та скульптури, які викликають у читачів певні уявлення, наявність художніх деталей), тропи (метафори, порівняння, епітети), інтонаційно-синтаксичні засоби (риторичні звернення та питання, інверсія), крилаті вирази, приказки, анекдоти, легенди.

Автор у своїй книзі «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» використовує і художній, і науковий, і публіцистичний стиль.

ВИСНОВКИ

Подорожній нарис передає унікальний досвід подорожі, яку «проживає автор». Цей жанр репрезентує і публіцистичну, і художню модель реального світу. Він функціонує на межі літератури (у ньому можуть бути наявні деякі риси художнього стилю: суб'єктивізм, описовість, сюжетність, використання тропів та інтонаційно-синтаксичних засобів) і документалістики (об'єктивне, правдиве відображення реальності, фіксація дійсних явищ та фактів). У більшості нарисів цього типу наявні докладні описи природи, архітектури та інфраструктури, побуту, звичаїв, вірувань народів різних країн. Автори прагнуть передати атмосферу місць, в яких побували, наголошуючи на унікальних деталях, які дозволяють читачеві «перенестися» туди.

Травелог і подорожній нарис мають певні відмінності в структурі, меті, підходах до зображення дійсності. Автор травелогу більше зосереджений на документуванні подорожі і наданні інформації, тоді як подорожній нарис орієнтований на художній опис та рефлексію. Травелог ближчий до щоденника або путівника, тоді як подорожній нарис нагадує літературний есеї про подорож.

Жанрова специфіка сучасного подорожнього нарису полягає в модифікації сюжетно-композиційної структури нарису, в яку включені жанрові компоненти есе, в якому автор висловлює свій погляд на події, проблеми суспільства і особистості, свої внутрішні роздуми; репортажу та інших жанрів.

Володимир Оксентійович Вознюк – український публіцист, перекладач, культуролог, поет, літературознавець, громадський діяч, директор Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської, заслужений працівник культури України, лауреат численних літературно-мистецьких премій. Йому належить одна з найвідоміших та найпопулярніших книг подорожніх нарисів «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» (2009). Популярність цієї книги пояснюється не тільки цікавими

відомостями та подробицями про історичні, етнографічні, культурні особливості життя нідерландців, професійним тлумаченням подій і фактів, а й численними порівняннями життя людей у Нідерландах і Україні.

Комунікативна стратегія публіциста – вибір засобів та прийомів зображення дійсності, структурування матеріалу задля впливу на читача. Комунікативна стратегія впливає на вибір проблемно-тематичних домінант, жанрів, композиційно-стилістичних параметрів текстів.

Композиційно-змістовий аналіз передбачає розгляд структури книги В. Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї», особливостей поділу на розділи, вивчення специфіки контенту. Сюжет книги В. Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» не розгортається в строгій послідовності мандрів публіциста. Тобто автор як би перевіряє свої враження, відшліфовує їх, багато працює над збором додаткової інформації, вивчає наукові, історичні, етнографічні, журналістські, літературні джерела про Нідерланди, а потім вже пише про те, що він бачив і чув, хто його оточував, виявляє своє ставлення до подій та людей. Оповідь про сучасне супроводжується спогадами про минулі подорожі до Нідерландів (автор іноді цитує свої записи, які робив під час попередніх відвідувань цієї країни). Це розширює просторово-часові межі нарисів.

Тип композиційної форми, яку обрав Володимир Вознюк, заснована на логіці причинно-наслідкових зв'язків, а не на точній хронологічній послідовності його подорожі (певну хронологію можна відслідкувати тільки в першому розділі книги «Фрагменти п'ятої подорожі», де описуються пам'ятки та природа Німеччини, Люксембургу, Бельгії, через які публіцист прямує до Нідерландів).

Назви розділів дають уявлення про їх зміст, охоплюють майже усі сфери життя нідерландців: «Фрагменти п'ятої подорожі», «Особливості природні та рукотворні», «Трохи історії», «Про територію, населення і дещо інше», «Їхні Королівські Величності», «Традиції загальнонаціональні», «Справи буденні та

святкові», «Зауваги про їхнє село», «Острів Амеланд», «І давнє бережуть, й новітнє творять», «Постійне прагнення неординарності?», «Українські долі».

Відомості про природу, ландшафт, дороги та магістралі, кліматичні та погодні особливості містяться у другому розділі «Особливості природні та рукотворні». У третьому («Трохи історії...») – В. Вознюк розповідає про племена, які населяли територію Нідерландів з давніх часів, війни і повстання, протестантський рух, географічні відкриття голландців, завоювання колоній та їх позбуття. Особливу увагу автор приділяє національним героям Нідерландів.

Ознайомившись з інформацією в розділі «Про територію, населення і дещо інше», читачі дізнаються про те, представники яких націй населяють Нідерланди, скільки цих людей, яке в них віросповідання, яка площа цієї країни, якими мовами розмовляють там, хто вивчає голландську мову за межами країни, який політичний та адміністративний устрій країни, які є проблеми і досягнення.

Розділ «Їхні Королівські Величності» присвячено жінкам-королевам, які правили країною, починаючи з 1890 року. Автор розповідає про найзначніші віхи правління цих видатних жінок. У наступному розділі «Традиції загальнонаціональні» розповідається про загальноприйняті національні свята нідерландців, їх уподобання, а також про події, котрі об'єднують суспільство, автор зосереджує свою увагу на тому, як ці люди відпочивають та розважаються, займаються різними видами спорту.

Розділ «Справи буденні та святкові» присвячено розгляду особливостей побуту, звичок, відпочинку, правил поведінки, прийому гостей голландців. У розділі «Зауваги про їхнє село» публіцист описує сільський побут, національні голландські одяг та взуття, звички, обряди, свята, правила життєдіяльності, особливості харчування, виробництва сільськогосподарської продукції.

Розділ «Острів Амеланд» присвячено розгляду особливостей цього острова (історичні відомості про його утворення та функціонування у різні

часи, види діяльності людей, проведення свят, тваринний світ, значення розвитку туризму тощо).

У наступному розділі «І давнє бержуть, й новітнє творять» автор розповідає про Лелістад, місто провінції Флеволанд, де він неодноразово був у своїх родичів, а також про міста Делфт, Утрехт, Роттердам, Гаага, Амстердам, їх унікальні пам'ятки.

У розділі «Постійне прагнення неординарності?» публіцист передає свої враження від Амстердаму вдень, увечері, вночі, розповідає про видатних людей Нідерландів. Розділ «Українські долі» присвячено розгляду життєвих історій українців, які потрапили до Нідерландів.

У подорожніх нарисах Володимира Вознюка наявні елементи інших жанрів: проблемного нарису, статті, життєвої історії, репортажу, спогадів, есею. Автор цитує художні твори (свої вірші та вірші інших поетів, легенди).

Для яскравого розкриття авторської думки В. Вознюк використовує різні види образного зображення (опис подій, фактів, людей, тварин, живої та неживої природи, пам'яток архітектури, живопису та скульптури, які викликають у читачів певні уявлення, художні деталі), тропи (метафори, порівняння, епітети), інтонаційно-синтаксичні засоби (риторичні звернення та питання, інверсія), крилаті вирази, приказки, анекдоти, легенди.

Публіцист виконує роль спостерігача: він відтворює малопомітні деталі, які часто приховані від погляду звичайного туриста. Це може бути унікальна особливість якогось місця, поведінка місцевих жителів, культурні традиції, повсякденне життя. В деяких розділах наявні побутові сценки, філософські відступи автора.

Автор у своїй книзі «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» використовує і художній, і науковий, і публіцистичний стиль, художні образи поєднуються з фактографічним, документальним, науковим зображенням дійсності, логічними доказами.

У книзі багато інформації, яка може бути корисною туристам. Деякі відомості, рекомендації, поради є важливими для тих українців, які не просто збираються подорожувати Нідерландами, а які хочуть туди мігрувати.

У книзі багато порівнянь нідерландського та українського контекстів. Цей зв'язок між двома країнами читач відчуває постійно: навіть назва книги В. Вознюка «Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї» вже вказує на нього. Український контекст присутній не тільки в тих розділах, де йдеться про родичів публіциста, які емігрували до Нідерландів. В. Вознюк постійно порівнює природу, історію, сучасний розвиток цих країн, вважає, що нідерландці можуть бути прикладом для українців, бо вони дбають про своїх громадян, свою історію і культуру, тварин, екологію. Останній абзац книги можна вважати і висновком, і основною ідеєю, яка передає любов автора до Нідерландів, повагу до людей, які живуть в цій країні, його бажання приблизити життя українців до європейських стандартів: «Багата і цікава країна приваблює до себе впродовж століть. Приваблює своєю культурою, зразками працьовитості, наполегливості, мудрості й майстерності... Вчимося у нідерландців і ми. Вчимося на помилках і втратах, але насамперед на їхніх унікальних здобутках. Не знаю, чи хоч трішечки вдалося, та намагався переконати читачів, що у голландців можна багато чого перейняти і, осмисливши, запровадити у себе, в Україні».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров О. Подорожній нарис: «пам'ять жанру». Стаття перша. На перетині видів масової комунікації. *Діалог*. 2015. Вип. 20. С. 8–35.
2. Антонюк Маріанна Чернівці Володимира Вознюка. URL : <https://versii.cv.ua/kultura/chernivtsi-volodymyra-voznjuka-velychna-rezydentsiya-najsylnisha-kafedra-filologiyi-vervechka-gurtozhytkiv-volodymyr-ivasyuk-patsan-takuj-samyj-yak-rozkishna-kinematografichna-natura-teplemist/48900.html>
3. Балаклицький М. Есе як художньо-публіцистичний жанр. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2007. 74 с.
4. Балда Т. Публіцистика – авангард духу. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2004. Вип. 25. С. 149–154.
5. Белькова С. В. Жанр сучасного нарису: інваріант і модифікації (на матеріалі українських газетних видань початку ХХ ст.) : дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04. Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2012. 227 с.
6. Белькова С. В., Яцун С. М. Причини та наслідки жанрових трансформацій у сучасних друкованих ЗМІ (теоретичний аспект). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2018. № 4 (36). С. 28–37.
7. Білецька Н. Жанр тревелогу на українському книжковому ринку. *Коло: книгознавчий часопис*. 2013. №5. С. 41–44.
8. Богайчук М. А. Вознюк Володимир Оксентійович. *Енциклопедія Сучасної України*. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL : <https://esu.com.ua/article-27420>
9. Бойченко О. Нарис. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 352–353.
10. Варич М. Тенденції розвитку жанру подорожнього нарису (на прикладі публікацій сучасної преси туристичного спрямування в Україні).

Журналістика: науковий збірник. За ред. Н. Сидоренко. Київ : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. Вип. 12 (37). С. 58–66.

11. Вартанов Г. І. Засоби масової інформації : Короткий словник термінів і понять. Київ : Грамота, 2005. 64 с.

12. Вартанов Г., Шкляр В. Основи теорії журналістики : Конспект лекцій. Київ : МІЛП, 1996. 56 с.

13. Васьків М. Мандрівний нарис як спосіб пізнання іншого й самого себе. *Ukrainśka humanistyka i ślowiańskie paralele. Ser. : Problemy współczesnej humanistyki.* Gdańsk–Kijów, 2014. Tom I. S. 135–155.

14. Вознюк В. А. Відкриваю Нідерланди по-українськи: Дорожні есеї. Чернівці : Книги – XXI, 2009. 232 с.

15. Вознюк В. А. Між мовчанням і словом : поезія, спогади, дорожні есеї, проза. Чернівці : Книги-XXI, 2010. 416 с.

16. Галич В. Письменницька публіцистика як метажанрове поняття. *Соціальні комунікації сучасного світу: наук.-теорет. зб.* Гол. ред. О. М. Холод. Кривий Ріг : Криворізький навчальний центр Одеської національної юридичної академії, 2009. С. 57–58.

17. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2001. 488 с.

18. Глушко О. К. Художня публіцистика: європейські традиції і сучасність. Київ : Арістей, 2010. 192 с.

19. Голік О. В. Взаємкореляція та взаємозбагачення жанрів: новітні тенденції розвитку журналістської творчості : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунік. : 27.00.04. Київ : Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, 2009. 20 с.

20. Голік О. В. Жанрова система друкованих ЗМІ: новітні підходи до класифікації та перспективи розвитку. URL : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2386>

21. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах : довідник. Львів: Вища школа, 1974. 295 с.

22. Гриценко О. М., Шкляр В. І. Основи теорії міжнародної журналістики. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2002. 304 с.
23. Гусева О. Внутрішньожанрова типологія нарису. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 2. С. 49–52.
24. Гусева О. Жанр нарису на рубежі століть у ситуації трансформації соціокультурної парадигми. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2014. № 3 (19). С. 63–67.
25. Гусева О. Сучасний подорожній нарис: особливості трансформації старого жанру. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2014. Вип. 39 (1). С. 221–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39%281%29_32
26. Журналістика: словник-довідник / автор-укладач І. Л. Михайлин. Київ: Академвидав, 2013. 320 с.
27. Здоровега В. Мистецтво публіциста: Літературно-критичний нарис. Київ : Радянський письменник, 1966. 174 с.
28. Здоровега В. Пошуки істини, утвердження перспектив: Деякі гносеологічні та психологічні проблеми публіцистики. Львів : Вища школа, 1975. 175 с.
29. Здоровега В. Природа і специфіка образу в журналістиці. URL : www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk26/Statti_Zdorovega.htm
30. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. Львів: ПАІС, 2008. 276 с.
31. Іващук А. Трансформація жанру нарису у нових медіа. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2019. Вип. 46. С. 297–303.
32. Калантаєвська Г. П. Історія публіцистики : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2018. 238 с.
33. Карпенко В. О. Журналістська творчість. Теоретично-методичні та практичні засади: підручник. Київ : Університет «Україна», 2012. 164 с.
34. Качкан В. А. Жанри публіцистики : учбов. посіб. Київ : УМК ВО, 1988. 120 с.

35. Качкан В. А. Про публіцистику. Літературно-критичний нарис. Київ : Дніпро, 1982. 174 с.
36. Ковалець Л. «Навчив я всі свої слова любові...» *Дзвін*. 1998. № 2. С. 146–150.
37. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Авт.-уклад. Ю. Ковалів. Т. 2. Київ : Академія, 2007. 624 с.
38. Лось Й. Бачити великі істини (Публіцистика і тенденції розвитку світу). *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2001. Вип. 21. С. 26–40.
39. Лось Й. Публіцистика і тенденції розвитку світу. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 376 с.
40. Мантуло Н. Б. Жанрологічні співвідношення в літературознавчому та журналістичнознавчому дискурсах. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2007. Вип. 17. С. 32–35.
41. Мельничук Б. Вознюк Володимир Аксентійович. Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Т. 4 : А – Я (додатковий). Тернопіль, 2009. С. 113.
42. Микитів Г., Савчин Л. Експлікація образу автора в сучасному медіатексті. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1936>
43. Михайлин І. Основи журналістики: Підручник. 3-є вид., доп. і поліпш. Київ : ЦУЛ, 2002. 284 с.
44. Москаленко А. 3. Основи журналістики: Навч. посібник. Київ : Київський університет, 1994. 342 с.
45. Нестеренко Ю. В. Есеїзм як стильова домінанта художнього тексту. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 2 (261). Ч. II. С. 191–197.
46. Павлюк І. Сучасна українська публіцистика: теоретичні та практичні аспекти. *Social Communications: Theory and Practice*. 2020. Vol. 11. С. 79–97.

47. Парцей М. Авторський фактор у публіцистиці. Львів : Світ, 1990. 200 с.
48. Письменники Буковини другої половини ХХ століття : хрестоматія. Ч. 2. Ред.-упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. Чернівці : Прут, 2003 . 752 с.
49. Полежаєв Ю. До витоків тревел-журналістики в Україні: література мандрів. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2012. №4 (12). С.109–113.
50. Публіцистика. Масова комунікація: Медіа-енциклопедія / За загал. ред. В. Іванова. Київ : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2007. 780 с.
51. Родик К. Інший досвід. Книжка дорожніх нотаток про невідоме Закарпаття. URL : <https://zakarpattia.net.ua/News/60147-Inshyi-dosvid.-Knyzhka-dorozhnikh-notatok-pro-nevidome-Zakarpattia>
52. Роздобудько І. Мандрівки без сенсу і моралі. Київ : Нора-Друк, 2011. 192 с.
53. Ройманн К. Журналістські жанри. *Публіцистика. Масова комунікація : медіа-енциклопедія*. За ред. В. Іванова. Київ : Академія Української Преси; Центр Вільної Преси, 2007. С. 236–262.
54. Серажим К. С. Структура публіцистичного тексту: загальні підходи до текстологічного аналізу. *Наукові записки інституту журналістики*. 2000. Т.1 (жовтень-грудень). С. 103–114.
55. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті. За заг. ред. Ю.М. Бідзілі. Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. 224 с.
56. Сніжко О. Жанрова система публіцистичних текстів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип. 26. С. 237–240.
57. Темченко Л. Особливості сучасного подорожнього нарису в суспільно-політичних тижневиках. *Вісник Львівського університету. Журналістика*. Львів, 2015. Вип. 40. С. 299–304.

58. Ципоруха О. Теорія есе: європейські та американські концепти. *Мандрівець*. 2000. № 5-6. С. 58–62.
59. Чекмишев О.В. Основи журналістики : теорія і практики журналістського фаху : навч. посіб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 198 с.
60. Шебеліст С. В. Особливості розвитку сучасної української есеїстики в системі журналістських жанрів: автореф. дис... канд. наук з соц. комунікацій: 27.00.04. Київ, 2009. 18 с.
61. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею. *Слово і час*. 2007. № 11. С. 48–56.
62. Шебеліст С. Трансформаційні процеси в системі журналістських жанрів. *Вісник Львівського університету. Серія: Теле- та радіожурналістика*. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 274–280.
63. Щепка О. А. Сучасний публіцистичний текст: кваліфікаційні та диференційні ознаки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 34. Т. 2. С. 103–106.
64. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, sixth edition. Oxford: Oxford University Press, 2000. 1780 p.